

Бережи свої таємниці

Серйозне ставлення до конфіденційності та безпеки

Огляд уроку

Урок 1	Це був не я!	2–6 класи
Урок 2	Як створити надійний пароль	2–6 класи
Урок 3	Як керувати налаштуваннями конфіденційності	2–6 класи
Урок 4	Interland: Вежа зі скарбами	2–6 класи

Теми

Кожен, хто користується пристроями з виходом в Інтернет (ігровою приставкою, телефоном, електронним органайзером, комп'ютером тощо), повинен мати базові знання про конфіденційність та безпеку в Інтернеті. Захищати такі пристрої й персональні дані, які на них розміщені (тобто всі дані про вас, вашу родину й ваших друзів), означає розуміти, яка інформація надходить на них і виходить із них, а також дбати про надійність паролів.

Цілі для учнів

- ✓ Дізнатися, чому важливо захищати конфіденційність своїх даних, і як вона пов'язана з безпекою в Інтернеті.
- ✓ Потренуватися створювати надійні паролі та не повідомляти їх нікому (крім дорослих, які за вас відповідають).
- ✓ Ознайомитися з інструментами й налаштуваннями, які допоможуть захиститися від шахрайства, хакерів та інших загроз.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для вчителів: 1a, 2c, 3b, 3c, 3d, 4b, 6a, 6d, 7a
Стандарти ISTE для учнів (2016): 1c, 1d, 2b, 2d, 3d, 6a
Навчальні стандарти AASL: I.b.2, I.c.1, I.c.3, II.c.1, III.a.2, III.b.1, III.c.1, III.d.1, III.d.2, IV.b.3, V.d.3, VI.a.1, VI.d.1

Бережи свої таємниці

Словник

Уроки 1–4

Конфіденційність. Захист своєї й чужої особистої інформації (яку також називають чутливою або делікатною інформацією).

Безпека. Правильні звички поведінки з апаратним і програмним забезпеченням, які допомагають його захистити.

Урок 1

Цифровий слід. Це всі дії людини в Інтернеті, з яких складається її електронний портрет. Коли вона публікує фотографії, аудіозаписи, відео, текстові повідомлення, дописи в блозі чи пише на сторінках друзів, то залишає в мережі так званий слід.

Репутація. Ідеї, думки, враження чи переконання, які мають про вас інші люди. Ви не можете знати напевно, яку маєте репутацію, але зазвичай хочете, щоб вона була позитивною й гарною.

Урок 2

Хакер. Особа, яка використовує комп'ютери для отримання несанкціонованого доступу до пристроїв і даних інших осіб або організацій.

Пароль або код доступу. Таємна комбінація символів для доступу до чогось. Вона може мати різні форми; наприклад, ви можете мати код, який складається лише з цифр і який ви використовуєте для блокування свого телефона, а також значно складніші паролі для своєї електронної пошти та інших облікових записів. Загалом важливо створювати якомога довші та складніші паролі, але такі, щоб ви могли їх запам'ятати.

Урок 3

Налаштування. Розділ будь-якого цифрового продукту (веб-сайту, додатка тощо), де можна вибирати або керувати тим, яку інформацію про себе ви хочете показувати іншим і як оброблятимуться дані вашого облікового запису (у тому числі налаштування конфіденційності).

Двохетапна перевірка (яка також має назви «двофакторна верифікація» та «двохетапна автентифікація»). Процедура безпечного входу в сервіс, яка вимагає два окремих етапи або два «фактори» (наприклад, пароль і одноразовий код). Наприклад, коли спершу потрібно ввести пароль, а потім код, який було надіслано в SMS або в додаток.

Це був не я!

Учні дізнаються, які можуть бути наслідки того, що вони розповіли комусь свій пароль.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися** про те, що розповівши свій пароль, ми даємо іншим людям можливість керувати нашим цифровим слідом.
- ✓ **Подумати** про те, що може статися, якщо хтось увійде у ваш обліковий запис від вашого імені.
- ✓ **Зрозуміти**, як дії сторонніх осіб можуть вплинути на ваш цифровий слід... і на вас!

Обговорення

Що відбувається, коли ви комусь даєте свій пароль?

Згадайте пароль, який ви створили для якогось додатка або пристрою, яким ви користуєтесь. Це може бути пароль для розблокування вашого телефона або для входу у вашу улюблену гру чи додаток. Ви колись давали комусь свій пароль?

Гаразд, будьмо реалістами — багато хто з нас так робив. Але є вагома причина, чому не треба нікому давати свої паролі...

Ви маєте так званий «цифровий слід». Цифровий слід представляє вас в Інтернеті. Це все, що ви залишаєте в Інтернеті: лайки, коментарі, ваше ім'я користувача, фотографії, повідомлення, записи та багато іншого; одні дані доповнюють інші та разом формують в інших людей уявлення про вас. Це впливає на вашу репутацію, на те, що про вас думають люди. Вони роблять здогадки або припущення про вас, виходячи з того цифрового сліду, який ви залишаєте. Про це дуже важливо пам'ятати, перебуваючи в Інтернеті.

А ще дуже важливо знати, що коли ви комусь даєте свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом; ви фактично дозволяєте їй створювати такий слід і визначати те, що про вас думають інші люди. Це дуже неприємно, хіба ні?! Оскільки це ваш цифровий слід, усі вважають, що саме ви його створили. Отже якщо хтось із вашим паролем зробить щось, що вам не подобається, усі подумають, що саме ви це зробили! Саме тому дуже важливо нікому не давати свої паролі.

Приклад. Скажімо, ви дали свій пароль від облікового запису в одній із соцмереж своєму другу. Ваш друг увійшов у ваш обліковий запис від вашого імені й відправив комусь із вашого класу повідомлення: «Можеш надіслати мені відповіді на домашнє завдання?» Наступного дня у класі учень, якому надійшло таке повідомлення, підходить до вчителя і каже, що ви намагалися «змахлювати» з домашнім завданням, попросивши надати вам відповіді. Потім він показує вашому вчителю повідомлення, яке ваш друг надіслав з вашого облікового запису. Як ви думаєте, кому повірить вчитель? Як це вплине на вашу репутацію? Що ще може статися?

Продовження на наступній сторінці →

Обговоріть з класом можливі наслідки. Наприклад: учитель подзвонить вашим батькам; ви отримаєте нижчу оцінку за це завдання; ваш цифровий слід показує, що ви намагалися «змахлювати» у школі; ви побилися зі своїм другом, який надіслав це повідомлення.

Пам'ятайте, що ваш цифровий слід — це ваше обличчя в Інтернеті. Кожного разу, коли ви даєте комусь свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом, що може вплинути на те, як вас бачать люди в Інтернеті та в усіх інших ситуаціях. Давайте розглянемо цю думку разом.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Це був не я!» (один для кожної пари учнів).

1. Допоможіть учням розбитись на пари

2. Виберіть обліковий запис

Учні вибирають тип облікового запису, для якого потім будуть розголошувати пароль, і зазначають його у верхній частині аркуша з вправами: обліковий запис у соціальній мережі, ігровий обліковий запис, телефон, планшет/комп'ютер або стримінговий сервіс.

3. Виберіть дію

Партнери заповнюють перше поле, записуючи в нього дію, яку вони обрали з варіантів, зазначених нижче, або самі вигадали. Це дія, яка здійснюється кимось, хто отримав пароль до облікового запису учнів. Вони можуть намалювати або написати, що вони вигадали, **або** вибрати одну з наступних можливих дій:

- ставить «лайк» під усіма нещодавніми публікаціями людини, яка вам подобається;
- купує одяг на 2000 гривень;
- надсилає повідомлення на кшталт «Тобі не здається, що Катя така набридлива?»;
- грає у вашу улюблену гру, але втрачає бали;
- завантажує нові додатки;
- публікує непристойне зображення на вашій сторінці у соціальній мережі;
- читає всі ваші текстові повідомлення й пересилає їх ще комусь;
- дивиться епізоди непристойного телешоу.

4. Створіть результат

У другому полі учні записують можливий результат дії, яку вони обрали або створили.

5. Обговоріть

Попросіть кількох учнів зачитати для усього класу дії та результати, які вони створили. Ось деякі запитання, які ви можете поставити таким учням після їх доповіді:

- Чому ви обрали (або створили) цю дію?
- Як ви вирішили, яким буде результат?
- Якби ви знали, що результат буде саме таким, як би ви змінили свої дії?

6. Цифровий слід

В останньому полі учні пишуть одне речення про те, як ця дія і результат впливають на почуття, життя та цифровий слід (на всі або будь-які з цих речей). Підштовхніть учнів до думки про те, як це впливає на їх репутацію або на те, як їх сприймають інші. Запитайте, хто хоче взяти участь у наступному завданні, або самі оберіть пари учнів для обговорення того, що вони намалювали або написали, і що вони думають про історію, яку вони створили.

Висновки

Коли ви комусь даєте свій пароль, ви даєте цій людині контроль над вашим цифровим слідом; але саме ви відповідальні за те, що така людина з ним робить. Якщо ви хочете контролювати те, як вас бачать люди в Інтернеті, нікому не давайте свій пароль, окрім батьків або іншого дорослого, якому ви беззаперечно довіряєте.

Це був не я!

До чого я даю
свій пароль:

- обліковий запис у соціальній мережі планшет/комп'ютер
- обліковий запис у грі стримінговий сервіс телефон
- _____

Дія

Результат

Вплив на цифровий слід

Як створити надійний пароль

Учні навчаються створювати надійні паролі та тримати їх у таємниці.

Цілі для учнів

- ✓ **Усвідомити**, наскільки важливо нікому не казати свої паролі, окрім батьків або опікунів.
- ✓ **Зрозуміти**, наскільки важливе блокування екрана, яке захищає пристрій.
- ✓ **Навчитися** створювати паролі, які легко запам'ятати й важко вгадати.
- ✓ **Навчитися** вибирати правильний захист під час входу, у тому числі двохетапну перевірку.

Обговорення

Зайва обережність ніколи не завадить

Завдяки цифровим технологіям можна вільно спілкуватися з друзями, однокласниками, вчителями і родичами. Це можна робити, використовуючи найрізноманітніші способи: SMS, ігри, публікації і повідомлення, які містять слова, зображення і відео; і робити це з телефонів, планшетів ноутбуків та електронних органайзерів. (А як ви спілкуєтеся зі **своїми** друзями?)

Але ці засоби не лише полегшують комунікацію, а й можуть надавати хакерам і шахраям широкі можливості для викрадення наших даних і використання їх на шкоду нашим пристроям, стосункам і репутації, або щоб вкрати нашу особу.

Щоб захистити себе, свої дані та свої пристрої, потрібно небагато: не забувати блокувати екрани телефонів і намагатися не зберігати свою особисту інформацію на пристроях, які не блокуються або використовуються кількома особами (як-от у школі). А найголовніше — треба завжди використовувати надійні паролі та нікому їх не казати!

- Хто здогадається, які два паролі найпопулярніші у світі? (Відповідь: «123456» і «password»).
- Давайте наведемо приклади інших поганих паролів і пояснимо, що саме робить їх поганими? Приклади: ваші ім'я та прізвище, ваш номер телефону, слово «шоколад», ім'я вашого песика, ваша адреса тощо). Хто

вважає, що це надійні паролі? ;)

Продовження на наступній сторінці →

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Пристрої з підключенням до Інтернету для учнів чи груп учнів
- Дошка або проектор з екраном
- Роздатковий матеріал: «Рекомендації щодо створення надійних паролів»

Нижче кілька ідей, як можна створити супернадійний пароль.

- Згадайте смішну фразу, яку ви можете запам'ятати. Це може бути рядок з вашої улюбленої пісні, назва книги, фраза з фільму тощо.
- Виберіть першу літеру або пару перших літер з кожного слова у цій фразі.
- Замініть деякі літери на символи або цифри.
- Напишіть деякі літери великими, а інші — маленькими.

Давайте закріпимо цю нову навичку на практиці. Для цього ми пограємо у гру «Паролі».

1. Створіть паролі

Зараз ми розіб'ємося на команди по двос. Кожна команда повинна буде придумати пароль за 60 секунд. **Додатковий варіант:** спочатку учні діляться з класом підказками, щоб дізнатися, скільки контексту необхідно класу для того, щоб вгадати пароль.

2. Порівняйте паролі

Дошки виходитимуть по дві команди за раз. Кожна команда повинна буде записати на дошці свій пароль.

3. Проголосуйте

Клас обговорить кожну пару паролів і проголосує за надійніший.

Висновки

Створення надійних паролів — це важливо і весело.

Рекомендації щодо створення надійних паролів

Ось декілька порад про створення надійних паролів, які допоможуть захистити вашу інформацію.

Надійні паролі часто створюються на основі речення, яке вам буде легко запам'ятати, а комусь іншому — важко вгадати (наприклад, перші літери слів з назви вашої улюбленої книги або пісні, перші літери слів у реченні про щось, що ви зробили). Надійні паролі поєднують літери, цифри й символи. Наприклад, фразу «Я вчусь у третьому класі в школі №172» можна використати для створення пароля: Явч3кШ№172.

Паролі середньої надійності важко підібрати за допомогою зловмисного програмного забезпечення, але досить легко вгадати, якщо шахрай добре вас знає (наприклад, ЯвчусьШколі172).

Ненадійні паролі зазвичай засновані на особистій інформації, і їх легко підібрати за допомогою зловмисного програмного забезпечення або просто вгадати, якщо шахрай добре вас знає (наприклад, «ялюблюРекса» або «ялюблюшоколад»).

Що треба робити

- Використовуйте для важливих облікових записів унікальні паролі.
- Кожен пароль має містити принаймні вісім символів. Чим довшим є пароль, тим він надійніший (головне, щоб ви його не забули!).
- Кожен пароль має складатися з комбінації букв (великих і малих), цифр і спеціальних символів.
- Створюйте такі паролі, які вам легко запам'ятати, щоб не доводилося їх записувати (це дуже ризиковано).
- негайно змініть ваш пароль, якщо ви вважаєте, що він відомий комусь іншому (окрім батьків або опікуна).
- Періодично змінюйте свої паролі.
- Завжди використовуйте надійне блокування екранів на ваших пристроях. Налаштуйте автоматичне блокування ваших пристроїв на випадок, якщо вони опиняться в чужих руках.
- Можливо, вам стане в пригоді менеджер паролів, наприклад вбудований у ваш браузер, який буде запам'ятовувати ваші паролі. Таким чином ви зможете використовувати унікальний пароль для кожного свого облікового запису і вам не доведеться їх усі запам'ятовувати.

Чого не треба робити

- Не можна використовувати як пароль особисту інформацію (ім'я та прізвище, домашню й електронну адресу, номер телефону, номер соціального страхування, дівоче прізвище матері, дати народження або навіть імена домашніх улюбленців тощо).
- Не можна використовувати паролі, які легко вгадати: власний псевдонім (нікнейм), слово «шоколад», назву чи номер школи, улюблену футбольну команду, послідовність цифр (типу 123456) тощо.
- Не можна розкривати свої паролі нікому, крім батьків чи опікуна.
- Ніколи не записуйте паролі там, де хтось їх може знайти.

Як керувати налаштуваннями конфіденційності

Вчитель показує на шкільному пристрої, як правильно налаштувати параметри конфіденційності та де їх шукати.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися**, як налаштувати параметри конфіденційності в онлайн-сервісах, якими вони користуються.
- ✓ **Навчитися** приймати рішення про те, яку інформацію публікувати на сайтах і в сервісах, якими вони користуються.
- ✓ **Зрозуміти**, що таке двофакторна та двохетапна перевірка й коли їх використовувати.

Обговорення

Конфіденційність і безпека

Безпека в Інтернеті неможлива без захисту конфіденційності. У більшості додатків і програм є функції для керування доступом до інформації користувача.

Зазвичай вони містяться в розділі, який може називатися «Мій обліковий запис» або «Налаштування». У ньому зібрано налаштування безпеки та конфіденційності, які дозволяють вам визначити:

- яка інформація відображається на вашій сторінці або у вашому профілі;
- хто бачить ваші дописи, фотографії, відео й інший контент, яким ви ділитесь.

Якщо ви навчитеся використовувати ці налаштування й не забуватимете вчасно їх оновлювати, то зможете надійно захистити себе та свої дані.

Окрім налаштувань, дуже важливо подумати про те, хто може додати вас у друзі або підписатися на вас (цього може не бути у ваших налаштуваннях). Найбезпечніше зробити так, щоб підписатися на вас або додати вас у друзі могли лише ваші реальні друзі та родичі. Якщо ви дозволите це робити іншим людям, пам'ятайте, що все, що ви публікуватимете, побачать люди, з якими ви ніколи не зустрічалися. Це може бути трохи моторошним, і іноді батьки просто взагалі цього не дозволяють. Обговоріть це з дорослим, якому ви довіряєте, щоб з'ясувати, який варіант буде для вас найкращим, тобто забезпечить ваш захист і максимальний душевний спокій.

Ваші батьки або опікуни **завжди** мають ухвалювати такі рішення разом з вами. Крім того, це може бути весело — разом переглянути ваші налаштування конфіденційності (тоді вони побачать, які ви розумні!).

Продовження на наступній сторінці →

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Один шкільний пристрій, підключений до проектора, з якого можна показати демонстраційний обліковий запис (наприклад, тимчасовий обліковий запис на сайті класу чи в поштової службі).

Ознайомлення з налаштуваннями

Отже мій шкільний пристрій підключено до проектора. Перейдемо на сторінку налаштувань цього додатка. Як бачимо, тут доступні різні можливості. Розкажіть мені про них [заохочуйте ваших учнів допомогти вам]...

- Зміна пароля
- Обмеження доступу до сторінки або профілю разом з усіма фотографіями й відео (наприклад, його можна зробити видимим лише для сім'ї та друзів).
- Перегляд вашого місцезнаходження та інших налаштувань, щоб визначити, які вам найбільш корисні.
- Увімкнення сповіщень про спроби входу до вашого облікового запису з невідомого пристрою.
- Увімкнення сповіщень про те, що хтось вас позначив.
- Увімкнення двофакторної чи двохетапної перевірки.
- Налаштування інформації для відновлення доступу на випадок, якщо доступ до вашого облікового запису буде заблокований.
- Повідомлення про проблеми.

Як вибрати правильні налаштування безпеки та конфіденційності? Це питання варто обговорити з вашими батьками чи опікуном. Але пам'ятайте: найнадійніший захист — це ваш здоровий глузд. Стаючи старшими, ви самі будете вирішувати, якою особистою інформацією ділитися, коли та з ким саме. Отже важливо вже зараз звикати приймати такі рішення.

Висновки

Перший крок до захисту важливих облікових записів — створення надійного унікального пароля для кожного з них. Але після того ще треба зуміти не забути ці паролі та не дати зловмисникам украсти їх.

Interland: Вежа зі скарбами

Вежа зі скарбами розблокована, і цінне майно інтернатів, а саме контактна інформація та приватні повідомлення, у великій небезпеці. Випередіть хакера і створіть фортецю з надійними паролями, щоб захистити свої секрети раз і назавжди.

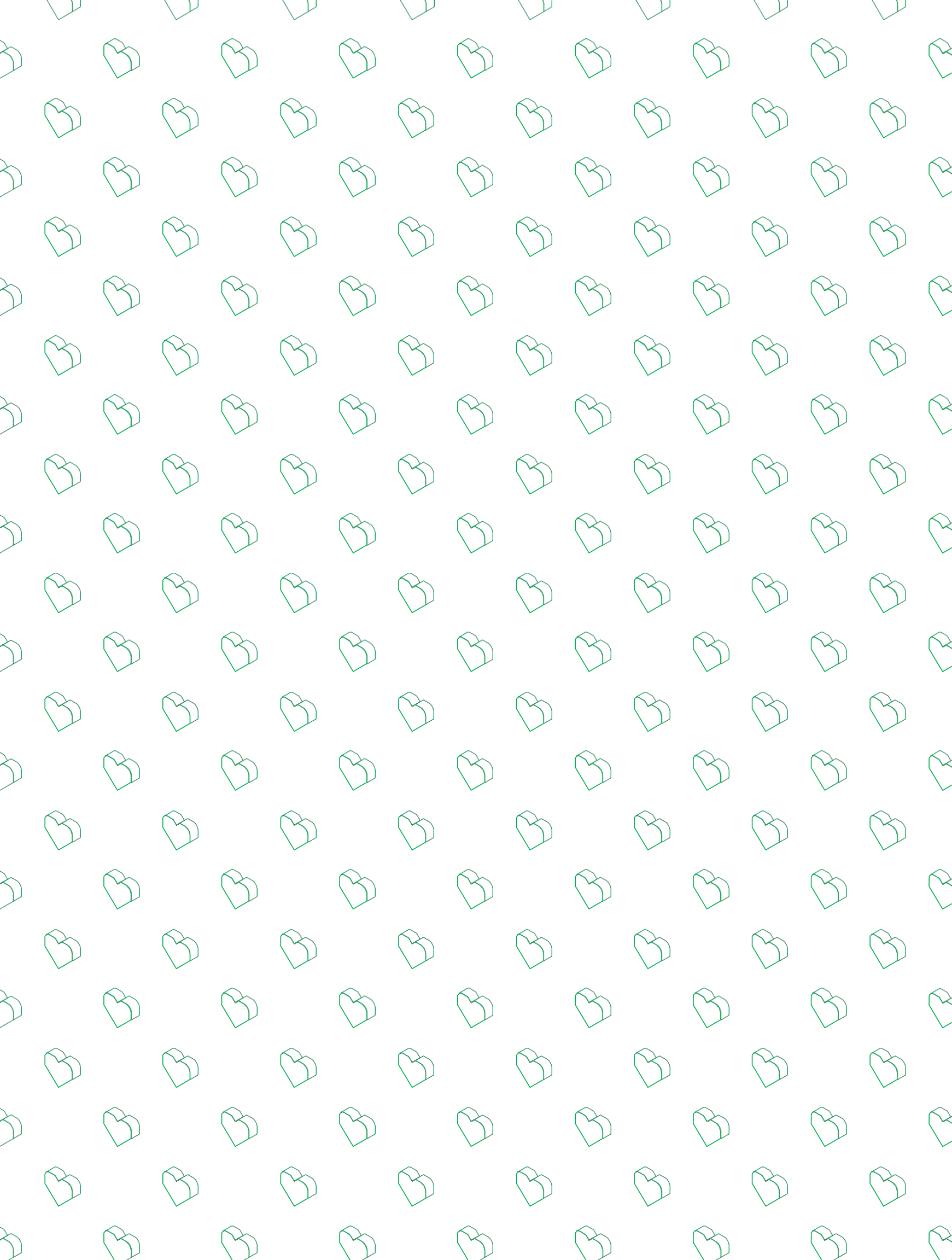
Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-браузер і зайдіть на сайт g.co/TowerOfTreasure.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в гру «Вежа зі скарбами». Використовуючи наведені нижче запитання, обговоріть, які висновки можна зробити з цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- Назвіть елементи дуже надійного пароля.
- Коли важливо створювати надійні паролі в реальному житті? Які підказки ви дізналися про те, як це зробити?
- Хто такий хакер? Опишіть його дії й те, як він впливає на гру.
- Чи змінила гра «Вежа зі скарбами» те, як ви плануєте захищати свою інформацію у майбутньому?
- Назвіть одну річ, яку ви робитимете інакше, після того як пройшли ці уроки та зіграли в гру.
- Створіть три паролі, які складуть тест на супернадійність.
- Наведіть кілька прикладів чутливої інформації, яку треба захищати.

Круто бути доброзичливим!

Теорія та практика сили доброзичливості в Інтернеті

Огляд уроку

Урок 1.1	Звертаємо увагу на почуття	SEL	2–3 класи
Урок 1.2	Практикум з емпатії	SEL	4–6 класи
Урок 2.1	Трішечки доброти	SEL	2–3 класи
Урок 2.2	Як проявити доброту	SEL	4–6 класи
Урок 3	Від негативу до доброзичливості	SEL	2–6 класи
Урок 4	Тон має значення		2–6 класи
Урок 5	Як слова можуть змінити загальну картину	ML SEL	2–6 класи
Урок 6	Interland: Королівство доброти		2–6 класи

Теми

У цифровому світі діти стикаються з низкою специфічних проблем. У мережі важче зчитувати соціальні сигнали, анонімність породжує вседозволеність, а онлайн- залякування часом набуває серйозних масштабів і залишає стійкий цифровий слід.

Але в Інтернеті легше виявляти не лише злість, а й доброзичливість. Щоб діти вміли будувати здорові стосунки з іншими й не почувались ізольованими (адже ізоляція — одна з поширених причин залякування, депресії, низької успішності й інших проблем), потрібно вчити їх проявляти доброту та співчуття, а також коректно реагувати на чужу агресію.

Дослідження показує, що недостатньо просто сказати дітям чемно поводитися в Інтернеті. Допомогти усунути причину поганої поведінки можуть два методи навчання: вивчення соціально-емоційних проявів і попередження цькування. Ці методи не замінюють собою програм доказової освіти, та вони створюють чудове підґрунтя, заохочуючи учнів спілкуватися позитивно та навчаючи їх, як реагувати на агресію.

Цілі для учнів

- ✓ **Визначити**, що означає доброзичлива поведінка в Інтернеті та в реальному житті.
- ✓ **Навчитися** бути прикладом позитивного спілкування в мережі.
- ✓ **Виявити ситуації**, у яких треба звернутися за порадою до дорослого, якому ви довіряєте.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для учнів: 1a, 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a
 Стандарти ISTE для учнів: 1c, 2b, 3d, 4d, 7a, 7b, 7c
 Навчальні стандарти AASL: I.a.1, I.a.2, I.b.1, I.b.2, I.b.3, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.b.2, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.b.2, IV.b.3, IV.d.2, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.d.1, VI.d.3

Круто бути доброзичливим! Словник

Урок 1

Емпатія. Намагання відчутти або зрозуміти, що відчуває інша людина. «Намагання» є важливим словом у цьому визначенні, оскільки дійсно зрозуміти почуття інших людей справді дуже складно. Ми зможемо зрозуміти це краще і краще, лише якщо намагатимемося це робити.

Урок 4

Конфлікт. Сварка або суперечка, яка не обов'язково повторюється.

Урок 5

Цькування (булінг). Навмисна ворожа поведінка, яка зазвичай повторюється. Людина, яка страждає від цькування, часто не може себе захистити.

Цькування в Інтернеті (кібербулінг). Цькування, яке здійснюється в Інтернеті або за допомогою цифрових пристроїв.

Переслідування. Більш загальний термін порівняно з цькуванням. Переслідування може мати різні форми (чіпляння, надокучливість, погрози, приниження тощо) і може також здійснюватися в Інтернеті.

Урок 6

Підпис під зображенням. Текст, який супроводжує зображення і надає інформацію про те, що саме представлено на зображенні (фото).

Контекст. Додаткова інформація навколо фото або інша інформація, яка допомагає нам краще зрозуміти, що саме ми бачимо на фото. Контекст може включати в себе інформацію про те, де було зроблено фото, про час надсилання тексту, про ситуацію, в якій перебував відправник, тощо.

Урок 7

Блокування. Один зі способів припинити спілкування з іншою людиною в Інтернеті таким чином, щоб ця людина не могли отримати доступ до вашого профілю, надсилати вам повідомлення, переглядати ваші публікації тощо, без сповіщення цієї людини (це не завжди є ідеальним рішенням у ситуаціях із цькуванням, коли жертва хоче знати, що каже агресор, або коли цькування припинилося).

Ігнорування. Менш суворий спосіб порівняно з блокуванням. Ігнорування — це спосіб перестати бачити публікації, коментарі та інший контент від певної людини у вашій стрічці в соціальній мережі, коли спілкування з цією людиною стає набридливим, без сповіщення такої людини (зазвичай це не дуже допомагає в ситуаціях цькування). На відміну від блокування, ви все одно можете перейти в профіль такої людини й переглянути її публікації, а в деяких додатках така людина навіть може надсилати вам приватні повідомлення.

Звертаємо увагу на почуття

Учні практикуються проявляти емпатію до інших людей, яких вони бачать по телевізору, у відео та в іграх; це є базою для спілкування в інших цифрових середовищах у майбутньому.

Примітка для вчителя. Після завершення цього уроку намагайтеся повертатися до цієї теми на шкільних заняттях. Кожного разу, коли ви з класом читаете книжку або дивитесь відео, давайте учням можливість попрактикуватися проявляти емпатію щодо персонажів таких книжок та відео. У розділі «Обговорення» ви побачите певні твердження у дужках. Це — пропозиції щодо можливих відповідей учнів. Якщо учні не знають, як відповісти, ви можете використати ці приклади, щоб підказати їм відповідь.

Цілі для учнів

- ✓ Зрозуміти, що таке емпатія.
- ✓ **Попрактикуватися** проявляти емпатію до людей, яких вони бачать у засобах інформації.

Обговорення

Сьогодні ви всі будете дослідниками, які намагаються дізнатися, що відчувають інші люди. Вам доведеться шукати підказки, наприклад, що відбувається або як людина себе поводить.

Вчитель зачитує перелік слів, які означають почуття, з роздаткового матеріалу.

Гаразд, згадайте ситуацію, у якій у вас виникло одне з цих почуттів. Подумайте про те, що сталося, і які у вас були фізичні відчуття.

Дайте їм час подумати, потім виберіть одного учня, який продемонструє ситуацію, про яку він згадав (він може використовувати звуки, але не слова).

- Як ви гадаєте, які почуття ви щойно бачили? Які підказки ви бачили? (Різні відповіді). Зверніть увагу на те, що всі ми бачили різні підказки й дали різні відповіді.

Нехай учень розповість, з чим було пов'язане почуття, яке він показував.

- Чи легше було б відгадувати почуття, якби ви знали, що відбувалося? («Так»).
- Чому? («Можна уявити, як би я себе почував у такій ситуації»).

Намагання зрозуміти, що відчуває інша людина, має назву емпатія. Ви не маєте це знати; але дуже корисно спробувати це зрозуміти. Емпатія допомагає нам заводити друзів та не засмучувати оточуючих. Ставитися до людей з емпатією не завжди легко. Це потребує практики. А ще важче ставитися з емпатією до когось, про кого ви прочитали в книжці або кого побачили у відео.

- Як ви гадаєте, чому це важче? («Ви їх не бачите». «Вам не відомо все, що відбувається»).
- Як ви гадаєте, чому нам так важливо практикуватися відчувати емпатію до людей з книжок або відео? («Це допомагає отримувати більше задоволення від книжок та відео». «Ви починаєте краще ставитися до людей»). «Можна краще зрозуміти, що відбувається». «Це допомагає ставитися з емпатією до людей в Інтернеті або в школі»).

А тепер ми зробимо вправу, яка допоможе вам зрозуміти, що відчувають люди з книжок, відео тощо.

Продовження на наступній сторінці →

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами:
«Звертаємо увагу на почуття»
(по одному на групу з 3–4 учнів)
- Роздатковий матеріал:
«Поширені слова, які означають почуття»

1. Роздрукуйте або покажіть на екрані поширені слова, які означають почуття.
2. Розбийте учнів на групи по 3–4 учня в кожній.
3. Нехай учні попрацюють у невеликих групах і заповнять аркуш із вправами.
4. Попросіть групи розповісти усьому класу, що вони написали.

Висновки

Важливо ставитися з емпатією до людей, про яких ви читаєте в книжках або яких ви бачите у відео. Це допомагає отримувати більше задоволення від книжок та відео, а також навчитися краще ставитися до реальних людей в Інтернеті та в житті. Стаючи старшими, ви все частіше спілкуватиметеся віртуально, за допомогою телефонів та комп'ютерів. Що більше ви практикуєтеся у ставленні з емпатією до людей у текстових повідомленнях, іграх та відео, то більше задоволення ви будете отримувати від спілкування онлайн.

Звертаємо увагу на почуття

Сценарій 1

Що, на вашу думку, відчуває Афіна? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Що, на вашу думку, відчуває Орест? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Продовження на наступній сторінці →

Звертаємо увагу на почуття

Сценарій 2

Що, на вашу думку, відчуває Денис? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Що, на вашу думку, відчуває Марк? Назвіть два варіанти.

На яких підказках базується ваша відповідь?

Поширені слова, які означають почуття

Щасливий

Роздратований

Сумний

Схвильований

Здивований

Розчарований

Наляканий

У захваті

Злий

Спокійний

Практикум з емпатії

Учні намагаються зрозуміти, що вони відчувають під час спілкування через цифрові засоби комунікації.

Довідка для вчителів стосовно соціально-емоційного навчання. Емпатія є життєво важливою основою здорових відносин між людьми. Є докази того, що вона підвищує успішність навчання і знижує прояви проблемної поведінки. За визначенням емпатія є «намаганням відчути або зрозуміти, що відчуває інша людина», а не здатністю це робити. Ця відмінність є важливою, оскільки дуже складно вірно визначити емоції інших людей (навіть для більшості дорослих). Але це не головне. Головне те, що саме докладаючи зусилля, ми та наші учні вчимося ставитися з добротою й співчуттям один до одного, що мотивує нас на добрі вчинки. Саме це мають знати наші діти. Якщо учні зосереджуватимуться на тому, щоб зробити все «правильно», нагадайте їм про те, що кращий спосіб дізнатися, як людина почувається, — це запитати в неї.

Цілі для учнів

- ✓ Зрозуміти, що таке емпатія.
- ✓ **Попрактикуватися** ставитися з емпатією до людей, на яких вони натрапляють в Інтернеті.
- ✓ Зрозуміти, чому важливо практикуватися ставитися до людей з емпатією.

Обговорення

Згадайте ситуацію, коли ви з кимось спілкувались в Інтернеті через додаток, гру або чат. Чи можете ви сказати, що відчувала людина, з якою ви спілкувались? («Так». «Ні».) Які емоції вона могла відчувати? («Щастя». «Злість». «Радість». «Роздратування»).

Намагання відчути або зрозуміти, що відчуває інша людина, має назву емпатія.

- Чому це правильно — проявляти емпатію? («Щоб знати, коли іншим людям потрібна допомога». «Це допомагає бути хорошим другом». «Щоб нікого не розізлити»).
- Як прояв емпатії до інших людей може допомогти у спілкуванні в Інтернеті? («Допомагає зрозуміти, що вони думають». «Не дає образити співрозмовника». «Не дає випадково спровокувати конфлікт. Легше взаємодіяти з іншими в грі»).
- Як можна дізнатися, що відчувають інші люди? («Зрозуміти, що відбувається навколо них». «З того, що вони говорять або роблять». «З пози». «З виразу обличчя». «З тону голосу»).

З допомогою виразу обличчя, пози та/або слів учитель показує емоцію, наприклад, задоволення або радість.

- Що я щойно відчував? (Різні відповіді).

Щоб навчитися розрізняти емоції людей, треба практикуватися. Це й дорослим нелегко дається, а коли ви спілкуєтесь онлайн, це стає ще складнішим.

- Що заважає нам відчувати емпатію під час спілкування в цифровому середовищі? («Іноді я не бачу обличчя або пози людей». «Коли не чуєш голос співрозмовника». «Коли не бачиш, що коїться навколо людини»).

- Які підказки ми можемо використовувати, щоб краще зрозуміти почуття інших людей онлайн? («Смайли». «Фото». «Використання ВЕЛИКИХ ЛІТЕР». «Свою історію взаємодії з людиною»).

Сьогодні ми виконаємо вправу, яка допоможе вам краще розуміти почуття людей, з якими ви спілкуєтесь в онлайні.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

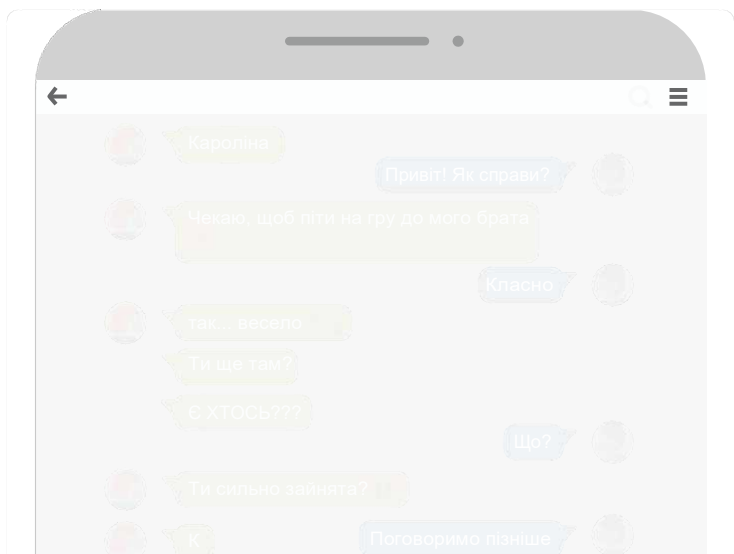
- Аркуш із вправами: «Практикум з емпатії» (один для кожного учня)

- 1. Видайте одну копію аркуша з вправами кожному учню або покажіть її на екрані всьому класу.**
- 2. Учні мають працювати самостійно і вгадати, що відчують люди у кожному сценарії.**
- 3. Попросіть учнів порівняти свої відповіді в парах і обговорити, як кожен з учнів дійшов висновку, який надав у своїй відповіді.**
- 4. Попросіть пари розповісти класу про сценарії, де їхні відповіді не збігаються, і про те, через що саме в цих сценаріях було складно вгадати почуття інших людей.**

Висновки

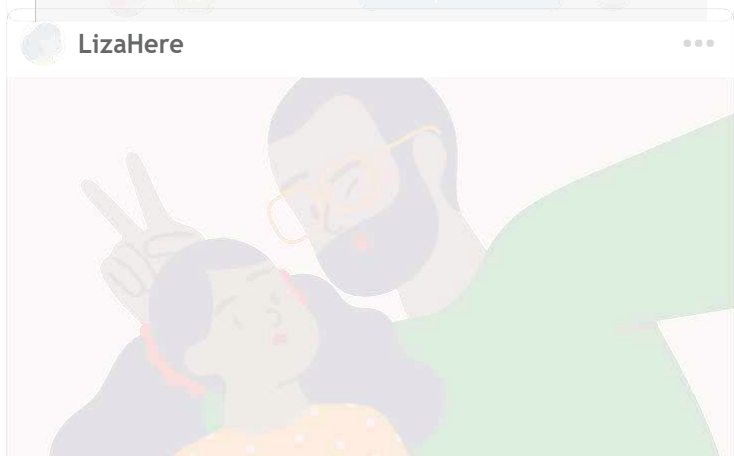
Правильно вгадати почуття людини дуже складно (особливо онлайн), але емпатія не означає зрозуміти правильно. Вона означає намагатися зрозуміти. Просто намагаючись зрозуміти, що відчуває людина, ви з більшою вірогідністю зможете налагодити з нею дружні стосунки та з меншою вірогідністю чимось її образите. Круто, правда? І коли ви намагаєтесь це зробити, ви допомагаєте створити більш доброзичливе й позитивне онлайн-середовище для себе та для інших.

Практикум з емпатії

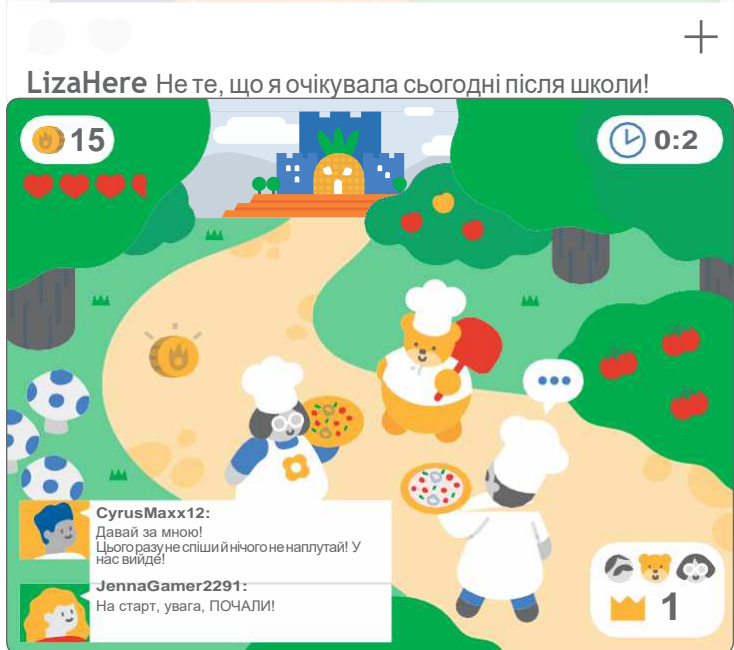
Що, на вашу думку, відчуває Кароліна?

Чому?

Що, на вашу думку, відчуває Ліза?

Чому?

Що, на вашу думку, відчуває Макс?

Чому?

Трішечки доброти

Учні дізнаються про те, що означає проявляти доброту.

Примітка для вчителя. Готуючись до обговорення, продумайте приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас і які відчуття це у вас викликало, а також приклад ситуації, коли ви виявили доброту до когось і що ви при цьому відчували. Для цього уроку знадобиться ваш власний досвід, щоб написати вашу власну розповідь на тему «Трішечки доброти» (див. аркуш із завданнями), яку ви прочитаєте учням як приклад.

Цілі для учнів

- ✓ Дати визначення доброти.
- ✓ Зрозуміти, як доброта може впливати на почуття людей.
- ✓ Визначити способи проявити доброту.

Обговорення

Попросіть учнів розбитись на пари.

Що означає бути доброю людиною? Розкажіть це своєму партнеру. (Різні відповіді) Дайте учням час на обговорення в парах, а потім запросіть бажаних поділитися своїми думками.

Доброта — це робити щось добре або говорити людям щось приємне, чи не так? Я прошу всіх вас подумати і навести приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас. Щоб вам допомогти, я наведу вам приклад зі свого життя. *Наведіть приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас і які відчуття це у вас викликало.*

Добре, а тепер згадайте ситуацію, коли хтось був добрим до вас. Що ви відчували? Розкажіть своєму партнеру. (Різні відповіді) Дайте учням час на обговорення в парах, а потім запросіть бажаних поділитися своїми думками.

Коли нам сумно або ми засмучені, нам стає краще, якщо хтось проявляє до нас доброту. Проявляючи доброту, **ви самі** також почуваетесь добре. Ось приклад із мого життя, коли я проявив (проявила) доброту до когось. *Наведіть приклад ситуації, коли ви були добрим до когось, і опишіть учням, які відчуття це у вас викликало.*

А тепер ваша черга.

- Подумайте про ситуацію, коли **ви** проявили доброту до когось. *Дайте їм час подумати.*

- Розкажіть своєму партнеру про те, що ви зробили і що при цьому відчували. (Різні відповіді). *Дайте учням час на обговорення, а потім запросіть бажаних поділитися своїми думками.*

Давайте попрактикуємось бути добрими, розглянувши кілька прикладів. [Див. стор. 1 роздаткового матеріалу.]

- **Мія почувається покинутою, вона сидить сама.** Як ви гадаєте, що вона відчуває? («Їй сумно». «Самотньою».) Як ви можете проявити доброту до неї? («Посидіти з нею». «Запросити її погратися».) Як ви гадаєте, як почуватиметься Мія після того, як хтось буде добрим до неї? («Щасливою». «Частиною колективу»).
- **Матвій впустив свою тачу з обідом.** На вашу думку, що він відчуває? («Йому соромно». «Він засмучений».) Як ви можете проявити доброту до нього? («Допомогти йому підібрати обід». «Сказати щось приємне».) Як, на вашу думку, почуватиметься Матвій після того, як хтось був добрим до нього? («Краще»).

Ще одна чудова річ щодо проявів доброти полягає в тому, що вони допомагають нам учитися проявляти емпатію. Емпатія означає намагатися відчувати або зрозуміти, що відчуває інша людина. Доброта — це емпатія в дії! Коли ми практикуємо емпатію у вигляді доброго ставлення, ми можемо зробити світ кращим.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Емпатія у школі» і «Трішечки доброти» на стор. 2 (один для кожного учня)

Перейдіть на другу сторінку вашого аркушу з вправами, де зверху написано «Трішечки доброти». Тепер подумайте про когось у вашому житті (це може бути друг, вчитель або родич), до кого ви хочете поставитися з добротою. Потім заповніть таблицю «Трішечки доброти», щоб вам було легше це спланувати.

Учні мають вибрати особу (або кілька осіб), до яких вони можуть проявити доброту, і заповнити хоча б одну таблицю.

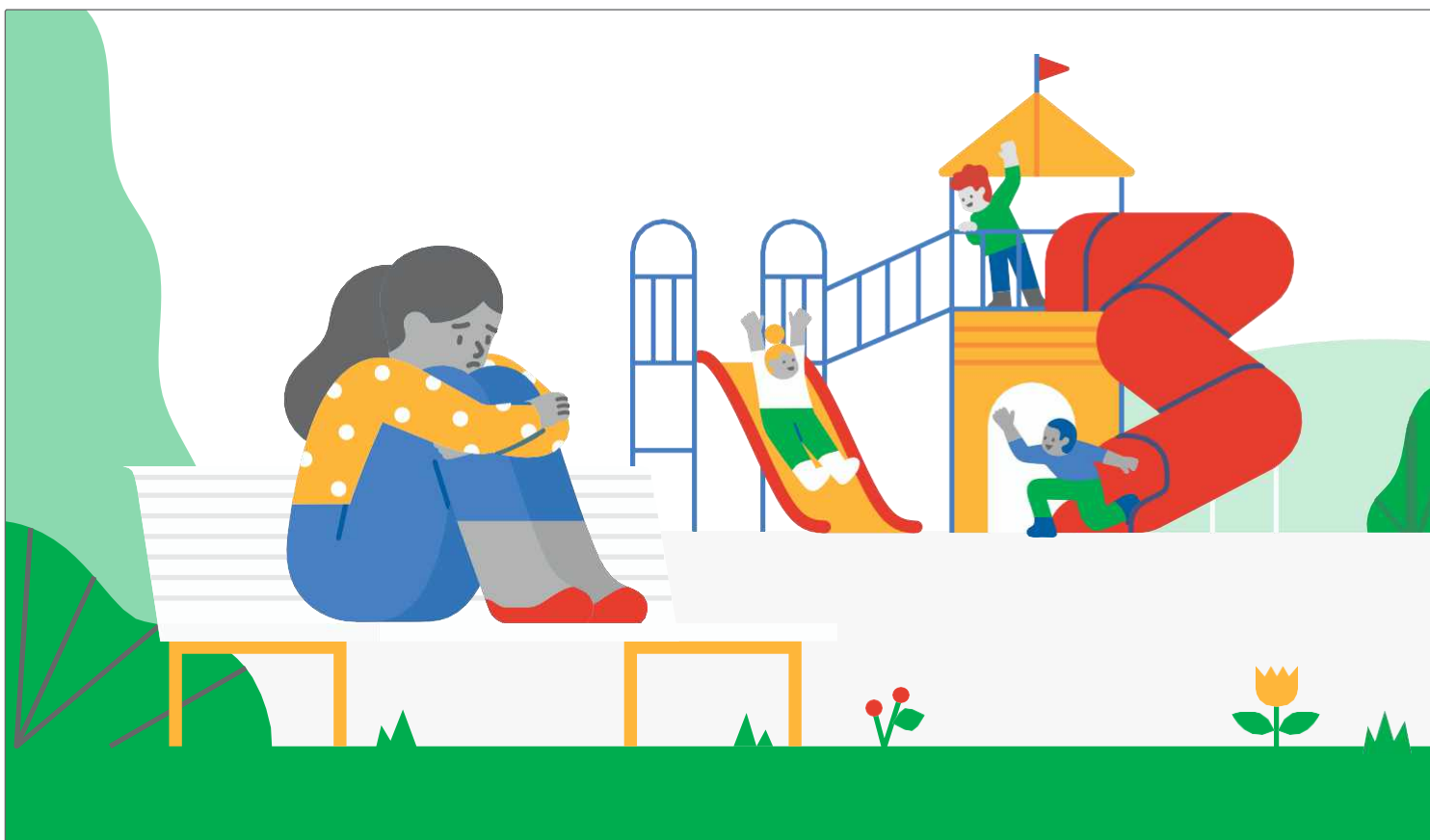
1. Попросіть учнів працювати самостійно.
2. Потім нехай учні розкажуть один одному про свій план доброти в парах.

Тепер, коли ви продумали свій план, подумайте про те, коли ви його реалізуєте. Дайте учням час подумати і попросіть кількох учнів розповісти класу про їхні плани й про те, коли вони збираються їх реалізувати.

Висновки

Доброта — це робити щось добре або говорити людям щось приємне. Проявляючи доброту, ми можемо допомогти іншим краще почуватися, коли їм сумно або вони засмучені. Є купа способів та місць, де ми можемо проявити доброту в онлайні та в реальному житті, і що більше — то краще, правда ж?

Емпатія у школі

Продовження на наступній сторінці →

Трішечки доброти

**Я хочу проявити
доброту до...**

напишіть, до кого ви хочете поставитися з добротою

**Щоб проявити
доброту, я...**

напишіть, що ви зробите або скажете

**Я зроблю цю
добру справу...**

напишіть де, наприклад, удома, у їдальні, на тренуванні, у текстовому повідомленні, в онлайн-грі з кимось тощо.

Способи проявити доброту

Учні дізнаються про те, що означає проявляти доброту.

Примітка для вчителя. Готуючись до цього уроку, продумайте приклад ситуації, коли хтось був добрим до вас онлайн і що ви при цьому відчували. Для цього уроку знадобиться ваш власний досвід, щоб написати вашу власну розповідь на тему для обговорення.

Цілі для учнів

- ✓ Зрозуміти, що таке доброта.
- ✓ Визначити способи виявлення доброти в онлайні.

Обговорення

Вчитель пише на дошці слово «Доброта».

Подумайте:

- Що значить доброта?

Дайте учням час подумати.

- Розкажіть своєму сусідові по парті, що ви думаєте.

Дайте учням час обговорити це в парах, а потім попросіть кількох учнів розповісти класу про свої думки. Дайте їм можливість запропонувати кілька різних відповідей.

Наявність емпатії до інших допомагає нам проявляти доброту. Отже, виходячи з того, що ми дізналися під час Заняття 1, що таке емпатія? («Намагання відчуті або зрозуміти, що відчуває інша людина»).

- Як вона може допомогти вам проявляти доброту? («Помічати, коли хтось сумує або засмучений». «Дізнатися, що можна зробити, щоб людина почувалася краще»).
- Чому важливо проявляти доброту до інших людей? («Це укріплює дружбу». «Це допомагає людям почуватися в безпеці й відчувати, що їм раді». «Таким чином люди також будуть добрими й до мене»).
- Як можна проявити доброту по відношенню до інших людей? («Зробити щось добре». «Допомогти їм почуватися краще». «Сказати щось позитивне». «Дати їм знати, що мені не все одно»).

Важливо проявляти доброту усюди, але сьогодні ми поговоримо про прояви доброти **в онлайні**.

- Що може заважати проявам доброти в онлайні? («Складніше зрозуміти, що хтось засмучений». «Можна не знати, з ким ти спілкуєшся». «Я не знаю, як проявляти доброту в онлайні». «Усі це бачать, і мені може бути ніяково»). Коли ви проявляєте доброту онлайн, це може мати неабияку силу. Коли інші бачать, що ви проявляєте доброту в онлайні, це спонукає їх також бути добрими. *Розкажіть про ситуацію, коли хтось був добрим до вас в Інтернеті та які відчуття це у вас викликало.*

- Як **ви** можете проявити в онлайні доброту до когось, хто, можливо, сумує? (Різні відповіді).
- ...хто, можливо, засмучений? (Різні відповіді)... хто, можливо, сердиться? (Різні відповіді).

А тепер ми попрактикуємося проявляти доброту в онлайні.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами:
«Способи проявити доброту»
(по одному на групу з 3–4 учнів)

1. Розбийте учнів на групи по 3–4 учні в кожній.
2. Дайте кожній групі аркуш із вправами.
3. Попросіть кожну групу співпрацювати між собою, заповнюючи аркуш із вправами.
4. Розглядаючи кожен сценарій, попросіть одну групу розповісти класу, як вони проявили б доброту у відповідній ситуації. За бажанням членів групи вони можуть розіграти сценку відповідно до сценарію для усього класу.

Висновки

Є багато способів проявити доброту в онлайні. Проявляючи доброзичливість в онлайні, ви допомагаєте зробити ваше інтернет-середовище добрішим і привітнішим місцем для всіх. Крім того, проявити доброту — це просто приємно. Наступного разу, коли ви з добротою поставитеся до когось, зверніть увагу на те, як ви самі почуваетесь.

Способи проявити доброту

1. Прочитайте кожний сценарій.
2. Обговоріть у групі способи проявити доброту у кожному сценарії й запишіть найкращі ідеї.
3. Будьте готові розповісти усьому класу, що записала ваша група.

Сценарій 1

Люди залишають нечемні коментарі під селфі, яке опублікував ваш друг.

Один зі способів проявити доброту — це _____

Інший спосіб — це _____

Сценарій 2

Ви граєте в онлайн-гру, і один з гравців грубо розмовляє з іншим гравцем та ображає його.

Один зі способів проявити доброту — це _____

Інший спосіб — це _____

Сценарій 3

Кілька ваших друзів насміхаються з іншого учня у приватному груповому чаті. Один зі

способів проявити доброту — це _____

Інший спосіб — це _____

Від негативу до доброзичливості

З цього уроку учні разом навчаться перефразовувати негативні коментарі й обертати агресію на доброзичливість.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** висловлювати свої почуття й думки у позитивному ключі.
- ✓ **Навчитися** реагувати на негативні висловлювання та дії ввічливо й конструктивно.

Обговорення

Перетворюємо негатив на позитив

Діти вашого віку створюють і споживають найрізноманітніший контент, зокрема й негативні повідомлення, які підтримують погану поведінку. Але ви можете все змінити.

- Чи бачили ви (або хтось з ваших знайомих) негативну поведінку в мережі? Як ви після цього почувалися?
- Чи доводилося вам (або комусь із ваших знайомих) бути свідком доброзичливості в мережі (просто так, без усякої причини)? Що ви відчували з цього приводу?
- Які прості дії ми можемо здійснити, аби перетворити негативне спілкування на позитивне?

На негативні емоції можна реагувати конструктивно, наприклад, перефразовуючи неприємні коментарі та слідкуючи за тоном спілкування.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Дошка або проектор з екраном
- Роздатковий матеріал: «Скажіть це чемно» (по одному на команду учнів)
- Стікери або пристрої для учнів.

1. Прочитайте коментарі

Прочитаймо ці негативні коментарі.

2. Виправте ці коментарі

А тепер розіб'ємося на групи по троє та спробуймо придумати дві можливі реакції на вказані далі коментарі.

- Як можна сформулювати ту саму чи схожу думку більш позитивно та конструктивно?
- Якби так висловився хтось із ваших однокласників, що б ви сказали, щоб зробити розмову позитивнішою?

Примітка для вчителя. Щоб учні краще зрозуміли, що треба робити, можна розібрати один приклад усім класом.

3. Представте свої відповіді

А тепер кожна група представить свої реакції для обох ситуацій.

Висновки

Якщо відповісти на негатив позитивом, можна зробити спілкування цікавішим і приємнішим, а це набагато краще, ніж сварки й образи.

Від негативу до доброзичливості

Прочитайте наведені нижче коментарі. Після кожного з них обговоріть:

1. Як можна сформулювати ту саму чи схожу думку більш позитивно та конструктивно?
2. Якби так висловився хтось із ваших однокласників, що б ви сказали, щоб зробити розмову більш доброзичливою?

Запишіть свої ідеї під кожним із коментарів.

Ха-ха, Макс єдиний з усього класу не їде на екскурсію на цих вихідних.

Усі вдягніть завтра пурпурове. Тільки Лілі не кажіть!

Вибач, я не зможу запросити тебе на мій день народження. Це буде надто дорого коштувати.

Без образ, але в тебе жадливий почерк, тому краще тобі попрацювати над цим завданням з іншою групою.

Мене аж сіпас — хто їй сказав, що вона вмیه співати?

Ти зможеш вступити в нашу групу, тільки якщо даси мені ім'я користувача та пароль від свого облікового запису.

Мені одній здається, що Аня схожа на прибульця?

Тон має значення

Учні намагаються визначити, які емоції автор вклав у текстові повідомлення, і вчать критично мислити, щоб уникнути неправильного тлумачення чужих висловлювань і виникнення конфліктів під час спілкування в Інтернеті.

Цілі для учнів

- ✓ **Правильно вирішувати**, які тон і слова використати, та розуміти, коли краще промовчати.
- ✓ **Навчитися** виявляти ситуації, у яких краще не писати одноліткам повідомлення чи SMS, а почекати й поговорити особисто.

Обговорення

Проблема непорозуміння

Люди постійно використовують для спілкування різні види комунікації для різних видів спілкування, проте SMS і повідомлення в чаті часом сприймаються по-іншому, ніж усні висловлювання при спілкуванні особисто або телефоном.

- Чи бувало, що ваші SMS невірно розуміли? Наприклад, ви надіслали жарт, а друг подумав, що ви пишете серйозно (або навіть образився).
- Чи траплялося вам неправильно зрозуміти чиесь SMS або повідомлення у чаті? Що ви тоді зробили, щоб прояснити непорозуміння? Що ви могли б зробити інакше?

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Приклади SMS (на класній дошці або на екрані проектора).

1. Прочитайте повідомлення

Погляньмо на ці приклади SMS, представлені на дошці. Учні також можуть навести чудові приклади, тож давайте запишемо їх на дошці та обговоримо.

- «Це так класно»
- «Як хочеш»
- «Я на тебе страшенно зла»
- «ЗАТЕЛЕФОНУЙ МЕНІ НЕГАЙНО»
- «Добре, гаразд»

2. Зачитайте повідомлення вголос

Тепер зачитайте ці SMS (по одному учню на кожне повідомлення) з різними інтонаціями (сердито, саркастичною, привітно тощо).

Що ви помітили? Як інші люди можуть сприйняти ці повідомлення? Як відправник може краще донести те, що він насправді мав на увазі?

Висновки

Часом, читаючи текстове повідомлення, важко зрозуміти, які емоції за ним стоять.

Тож завжди намагайтеся вибирати оптимальний спосіб спілкування для кожної ситуації та пам'ятайте, що часом не варто шукати в інтернет-повідомленнях підтекст, якого там немає. Якщо ви не впевнені в тому, що мав на увазі ваш співрозмовник, з'ясуйте це, поговоривши з ним особисто або телефоном.

Як слова можуть змінити загальну картину

Довідка для вчителів. Цей урок допомагає учням молодших класів навчитися правильно розуміти прості підписи до фотографій різних людей. Цей урок охоплює такі концепції та питання з області медійної грамотності:

1. Розуміння того, що весь цифровий контент створюють люди, які вибирають, що і як вам показувати.
2. Навичка постійно запитувати: «Хто це зробив і навіщо?»
3. Уміння розмірковувати над усім контентом, що ми створюємо, і запитувати себе: «Як це може вплинути на інших людей?»

Цілі для учнів

- ✓ Дізнатися про те, що ми розуміємо значення з поєднання зображень та слів.
- ✓ Зрозуміти, як підписи під зображеннями можуть змінити наше сприйняття того, про що нам говорить зображення.
- ✓ Навчитися бачити силу слів, особливо коли вони поєднуються із зображеннями, які ви публікуєте.
- ✓ Зрозуміти, як створювати контент відповідально.
- ✓ Сформулювати звичку ставити запитання: «Хто це опублікував і навіщо?»

Обговорення

Як слова можуть змінити зображення?

Зображення у поєднанні зі словами є потужним способом спілкування. Уявіть собі у новинах фото будинку у вогні. І підпис під зображенням: «Родина втратила будинок, але всі змогли вибратися з нього, у тому числі й собака». Це було б сумно, навіть трохи лячно, чи не так? А що як підпис був би таким: «Вогнеборці підпалили порожній будинок, щоб попрактикуватися у використанні нового протипожежного обладнання»? Ви все ще дивитесь на будинок у вогні, але маєте зовсім інше уявлення про те, що відбувається. Замість відчуття страху ви навіть можете почуватися у безпеці.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Див. наступну сторінку

Розділіть клас на малі групи. Не кажіть учням, що ви роздаєте два різні варіанти, і дайте половині груп зображення з позитивним підписом, а іншій половині — з негативним.

1. Зображення + слова

Погляньте на зображення. У своїй групі опишіть людину на зображенні. Як ви гадаєте, яка ця людина? Ви хотіли б проводити з нею час або грати в одній команді? Чому так або чому ні?

Швидко стане ясно, що групи дивилися на зображення з різними підписами. Попросіть кожен групу підняти зображення, щоб всі побачили різницю.

Наприкінці стисло обговоріть: що це каже про силу слів у формуванні нашого сприйняття?

2. Усе ще не впевнені?

Погляньте ще на кілька прикладів (див. **Як слова можуть змінити зображення**)...

Продовження на наступній сторінці →

Необхідні матеріали

- Фото вчителів та інших працівників вашої школи, які займаються своїми щоденними справами.

За 2–3 тижні до цього завдання ви можете зібрати цифрові фотографії або доручити це учням, але не розповідайте їм, навіщо (звичайно, збирати такі фото треба лише з дозволу людей, які на них зображені).

Якщо це неможливо, ви можете зібрати фото людей відповідного віку з журналів або джерел новин.

- **Додатково:** щонайменше одне фото кожного учня класу.
- Роздатковий матеріал: «Спортивні фото»
- Роздатковий матеріал: «Як слова можуть змінити зображення»

Подумайте про те, що б ви відчули, якби побачили або отримали повідомлення з таким зображенням і негативним підписом. Коли ви бачите о чуте щось негативне, це шкодить не тільки людині на зображенні. Це також може бути неприємним і для людей, які це зображення побачили.

Що ви робите, коли отримуєте таке повідомлення або фото? Ви завжди маєте вибір. Ви можете...

- Вирішити нікому більше не пересилати це зображення, або...
- Сказати відправнику, що ви не хочете отримувати повідомлення, які можуть комусь зашкодити, або...
- Підтримати людину на зображенні, давши їй знати, що ви знаєте, що це не правда, або...
- Усе, зазначене вище.

Ви також можете надіслати позитивне повідомлення. Не відповідь, а просто власне позитивне повідомлення. Коли людина, зображена на фото, бачить або чує позитивні повідомлення, вона відчуває підтримку; крім того, такі повідомлення можуть покращити настрій й іншим людям, і вони, можливо, також захочуть опублікувати власні позитивні повідомлення.

3. Хтось із нашої школи

Учитель вибирає випадкове фото з фотографій працівників школи.

Потренуйтеся створювати різні підписи. Спочатку створіть кілька підписів, які допоможуть людині на фото почуватися щасливою або пишатися чимось. Скільки різних підписів ви можете вигадати?

Тепер давайте поговоримо про смішні підписи. Чи є різниця між жартом, який є доброзичливим і смішним для **всіх**, і жартом, у якому з когось кепкують і який здається «смішним» лише кільком людям?

Напишіть кілька підписів як приклади того, про що ми говорили. Потім ми разом виберемо підпис для кожного фото, який буде і смішним, і водночас доброзичливим, а не образливим для людини на фото.

Продовжуйте практикуватися, використовуючи зображення інших людей зі школи. Чи з'явилися у вас якісь ідеї про якісь доброзичливі коментарі, коли ви подивились на підписи, написані вашими однокласниками?

4. Колаж класу

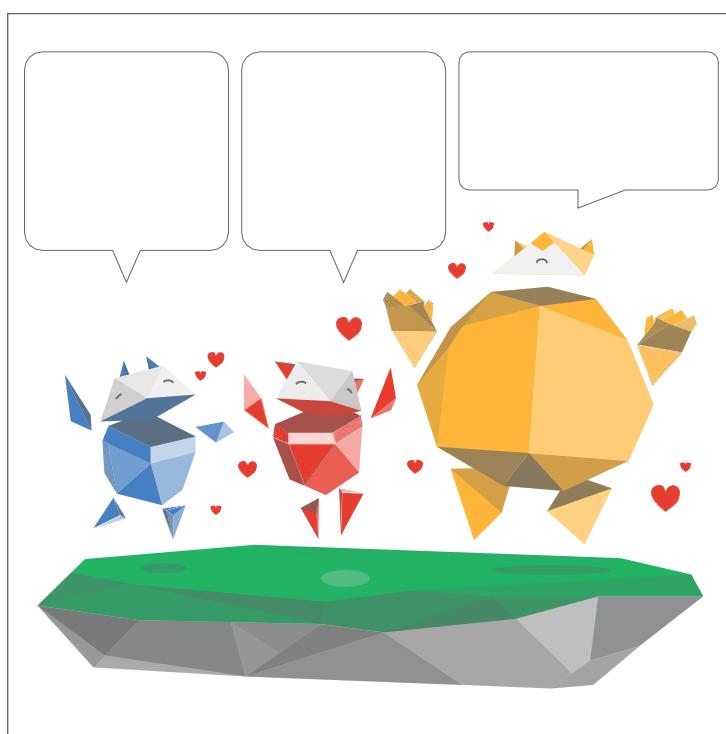
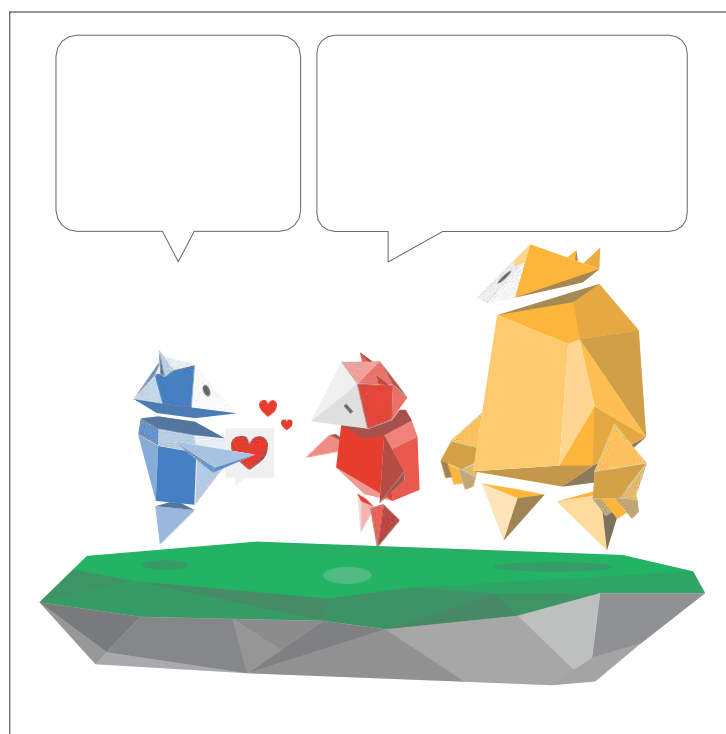
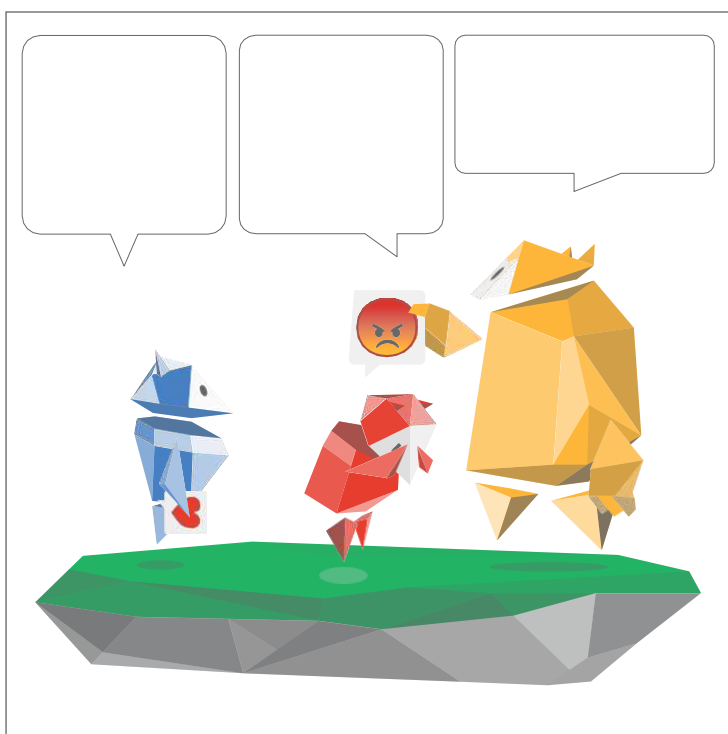
Створіть колаж з фото кожного учня класу, і створіть для кожного фото доброзичливий підпис.

Висновки

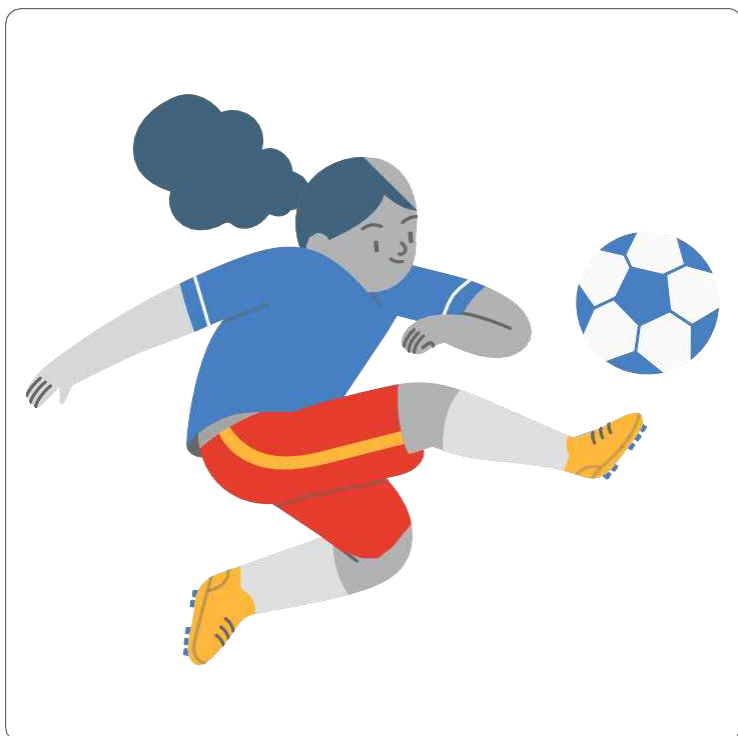
Підписи до зображень можуть змінити те, що ми думаємо про ці зображення та що при цьому відчуваємо, а також впливати на те, як ми розуміємо зображене. Перш ніж публікувати зображення з підписами, завжди корисно зупинитися й подумати, як усе це разом може вплинути на те, що відчувають інші люди. І перш ніж реагувати на зображення й підписи до них, які публікують інші люди, треба запитати себе: хто це опублікував і чому?

Поглиблення теми

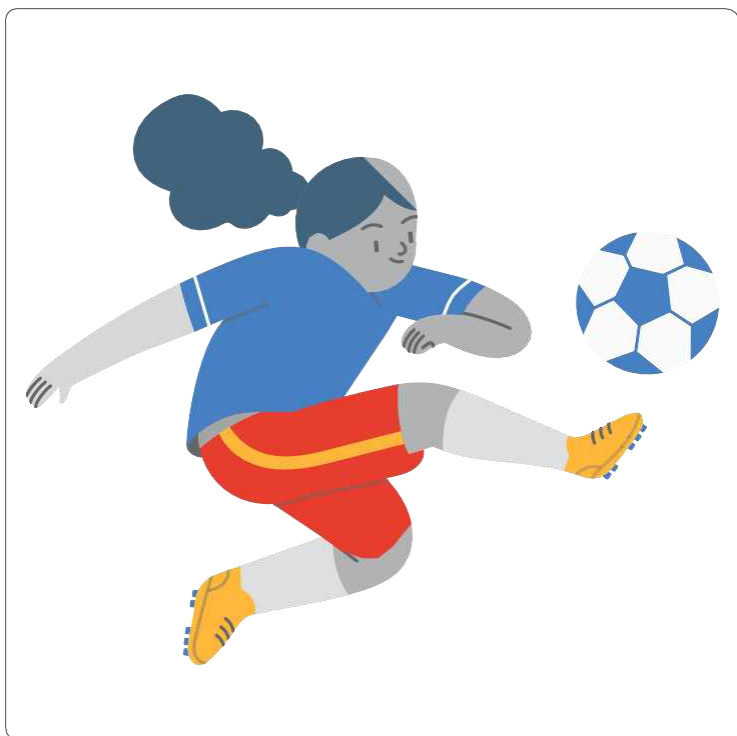
Спробуйте провести експеримент. Роздайте короткий комікс, усі слова в якому були видалені. Потім попросіть учнів працювати самостійно і заповнити усі поля, які означають думки і розмови, щоб розказати історію, яку вони бачать. Порівняйте результати. Чи всі учні побачили одну й ту саму історію або написали одні й ті самі слова? Чому ні? Що показує цей експеримент про те, як ми використовуємо слова для надання контексту або щоб зрозуміти, що нам «каже» зображення?

Спортивні фото

Клас!

Чого не зробиш заради лайків!

Клас!

Чого не зробиш заради лайків!

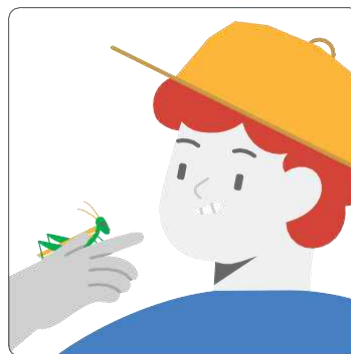
Як слова можуть змінити зображення

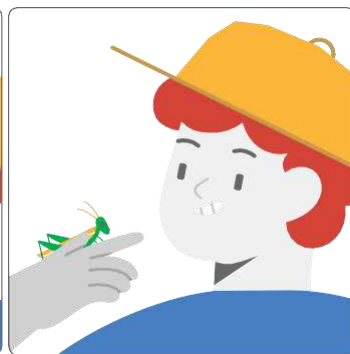
Переможець конкурсу художників

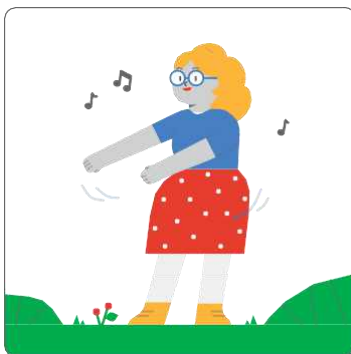
Суцільний безлад

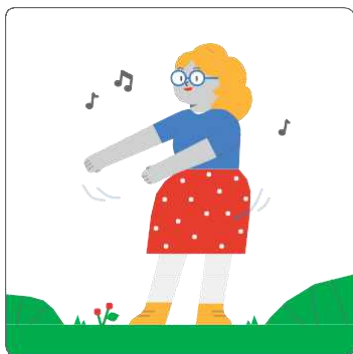
Я відкрив новий вид!

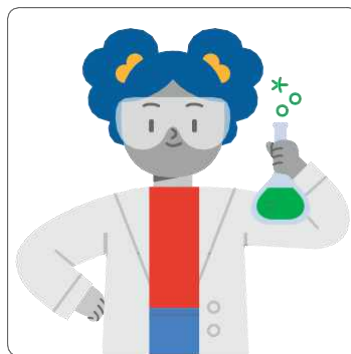
Ммм, обід!

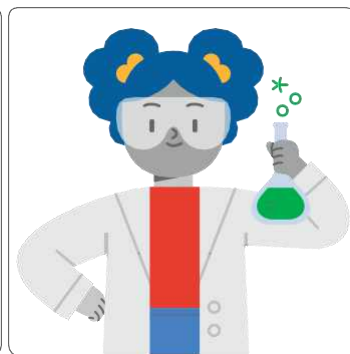
Я змогла!

Нічого не виходить!

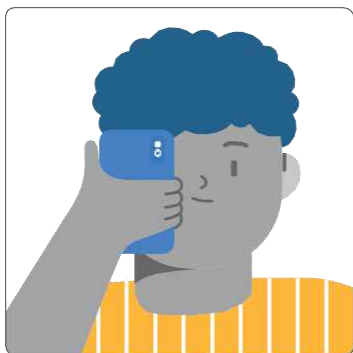
Наймолодша науковиця у світі!

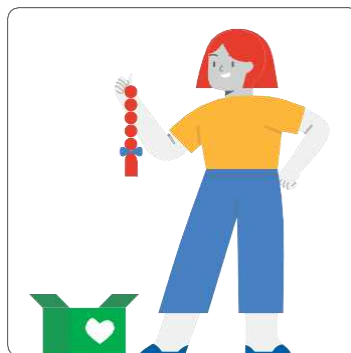
Відчуй себе ботаном

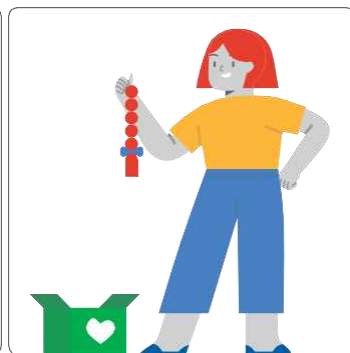
Нарешті в мене свій телефон!

Мені віддали старий телефон моєї бабусі :/

Відрізала волосся й пожертвували дівчинці, хворій на рак <3

Найгірша у світі стрижка!

Interland: Королівство доброти

Різноманітні емоції, як добрі, так і погані, заразні. У найсонячнішому районі міста агресори вийшли з під контролю і усюди поширюють негатив. Заблокуйте агресорів і повідомте про них, щоб не дати їм захопити місто; при цьому будьте доброзичливими з іншими мешканцями, щоб відновити мирний настрій у королівстві.

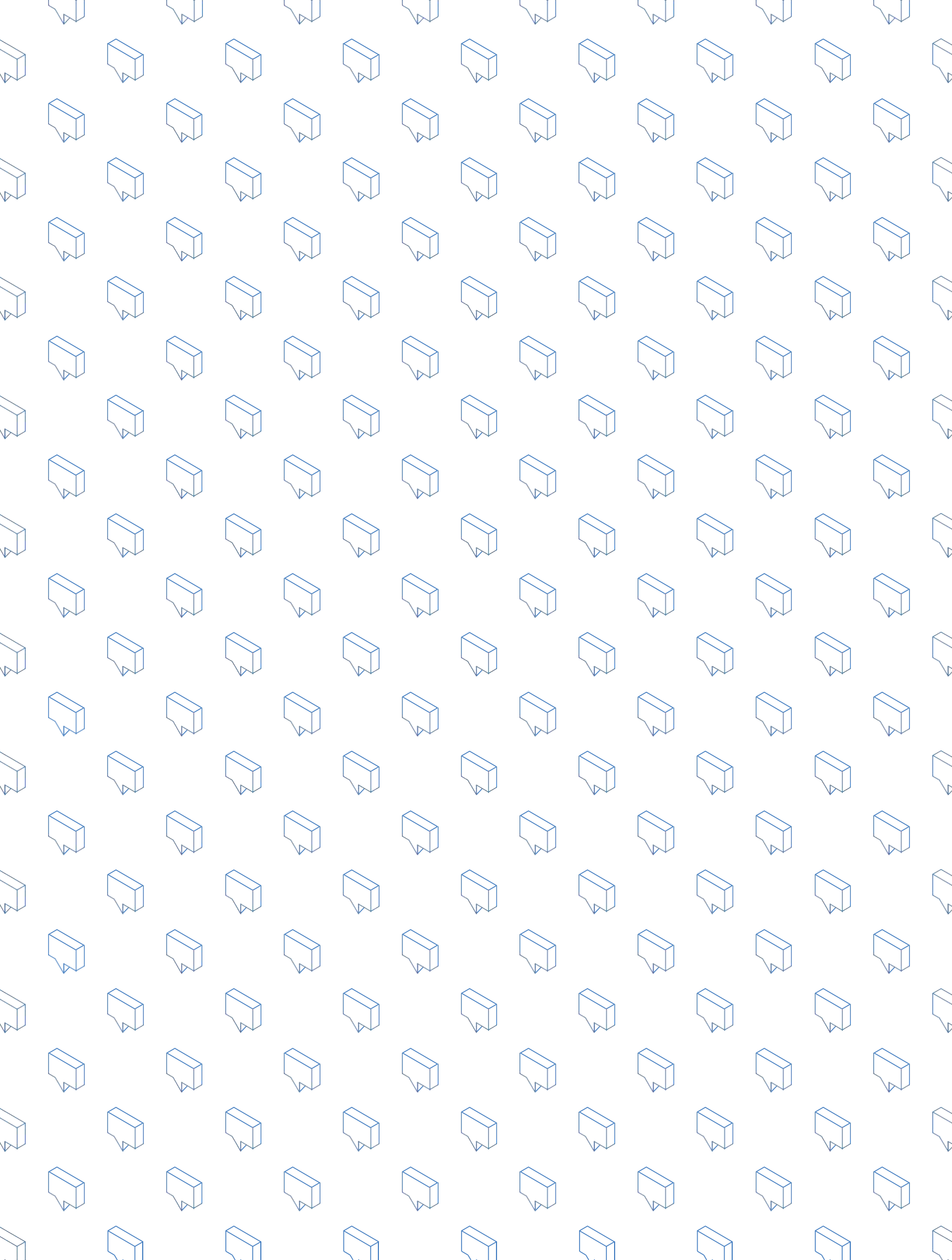
Відкрийте на своєму комп'ютері або мобільному пристрої (наприклад, на планшеті) веб-браузер і зайдіть на сайт g.co/KindKingdom.

Теми для обговорення

Запропонуйте своїм учням зіграти в гру «Королівство доброти». Використовуючи наведені нижче запитання, обговоріть, які висновки можна зробити з цієї гри. Більшість учнів отримують найбільше задоволення від гри, коли грають самостійно, але ви також можете запропонувати їм пограти у парах. Це може бути особливо корисним для молодших учнів.

- Який сценарій у грі «Королівство доброти» вам найближчий і чому?
- Опишіть випадок, коли ви щось зробили, щоб розповсюдити доброту серед інших користувачів мережі.
- У якій ситуації буде прийнятним когось заблокувати в мережі?
- У якій ситуації буде прийнятним подати скаргу на поведінку когось?
- Чому, на вашу думку, персонажа з «Королівства доброти» називають агресором? Опишіть якості агресора й те, як його дії впливають на гру.
- Чи змінила ця гра те, як ви плануєте поводитися по відношенню до інших людей? Якщо так, яким чином?

Сумніваєшся? Спитай!

Як навчити дітей не боятися звертатися по допомогу.

Огляд уроку	Урок	Тема	Метод	Класи
	Урок 1	Що означає бути сміливою людиною?	ML	2–6 класи
	Урок 2	Від байдужості до допомоги	SEL	2–6 класи
	Урок 3	Помічники мають варіанти!	SEL	2–6 класи
	Урок 4.1	Коли ви бачите щось, що вас засмучує: що робити?	SEL	2–3 класи
	Урок 4.2	Коли вас щось засмучує в Інтернеті: що робити?	SEL	4–6 класи
	Урок 5.1	Що робити з недобррозичливим контентом		2–3 класи
	Урок 5.2	Як поводитися, якщо ви стикнулися з ворожою поведінкою в Інтернеті	SEL	4–6 класи
	Урок 6	Коли треба звернутися по допомогу		2–6 класи
	Урок 7	Повідомте про порушення онлайн		2–6 класи

Теми

Важливо, щоб діти розуміли, що вони не самі, якщо вони натраплять в Інтернеті на неприємний контент, особливо якщо видається, що вони або хтось інший може постраждати. По-перше, вони повинні без вагань звернутися по допомогу до когось, кому вони довіряють. По-друге, вони мають знати, що у них є різні варіанти. Бути сміливим і діяти можна різним чином.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, у яких видах ситуацій треба звертатися по допомогу або обговорювати те, що відбувається, з дорослим, якому вони довіряють.
- ✓ **Подумати**, які є варіанти сміливої поведінки та чому важливо долучити до розмови дорослих.

Застосовні стандарти

Стандарти ISTE для учнів: 1a, 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a
 Стандарти ISTE для учнів: 1c, 2b, 3d, 4d, 7a, 7b, 7c
 Навчальні стандарти AASL: I.a.1, I.a.2, I.b.1, I.b.2, I.b.3, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.b.2, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.b.2, IV.b.3, IV.d.2, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.d.1, VI.d.3

Сумніваєшся? Спитай!

СЛОВНИК

Урок 1

Засоби інформації. Інструмент або засіб донесення чогось (ідеї, концепції, повідомлення, інформації тощо). Приклади засобів інформації: телебачення, книжки, газети, Інтернет, написи на кузові вантажівки, футболка — все, що містить інформацію, навіть якщо це лише логотип.

Урок 2

Агресор. Людина, яка здійснює переслідування або цькування; хоча іноді таких людей називають «задирами», спеціалісти з попередження цькуванню рекомендують ніколи не маркувати так людей.

Цькування (булінг). Злісна або жорстока поведінка, яка повторюється і має на меті завдати шкоди (фізичної, емоційної та/або соціальної) комусь, хто є більш вразливим, ніж агресор. Кібербулінг є цифровою формою такої поведінки.

Байдужий спостерігач. Свідок переслідування або цькування, який розуміє ситуацію, але вирішує не втручатися.

Переслідування. Слово, яке означає багато видів агресивної або злісної поведінки; є більш загальним терміном порівняно з терміном «цькування» і означає поведінку, яка не обов'язково повторюється або спрямована на когось, хто є більш вразливим.

Жертва. Особа, на яку спрямоване цькування або яка є жертвою.

Урок 4

Навички відмови. Навички, яким навчають дітей, щоб вони могли уникати небезпечного інтернет-контенту або поведінки й розуміли, що рішення відмовитися від того, що викликає в них дискомфорт, є однією з форм самоповаги.

Уроки 2 і 4

Довіра. Сильна переконаність у тому, що щось або хтось є надійним, правдивим або йому можна довіряти.

Уроки 2, 4, 6 і 7

Повідомити про зловживання (поскаржитися).

Використовувати інтернет-інструменти або інструменти соціальних мереж, щоб поскаржитися на переслідування, цькування, погрози або інший шкідливий контент, який, як правило, порушує Умови використання таких сервісів або стандарти спільноти.

Урок 6

Сміливий. Хоробрий, проте не обов'язково безстрашний, тому що люди проявляють особливу сміливість, коли вони перелякані або знервовані, але все одно діють позитивно.

Ініціативність учнів. Більше ніж просто голоси учнів. Ініціативність є здатністю діяти або щось змінювати, у тому числі захищати або заступатися за себе та інших; часто вважається необхідною частиною громадянської позиції.

Що означає бути сміливою людиною?

Подумайте, як на нас впливають засоби інформації (медіа). Запитайте в учнів, чи знають вони людину, яка зробила щось, що вони вважають сміливим вчинком. Попросіть учнів подумати про свій вибір, дослідити те, звідки взяли їхні уявлення про хоробрість, і обговорити це між собою.

Довідка для вчителів. Ми всі знаємо, що засоби інформації можуть впливати на думку людей. Щоб допомогти учням це зрозуміти, буде дуже корисним обговорити це разом і подумати про те, як це відбувається. Під час цього уроку треба пам'ятати кілька важливих речей.

- Наші ідеї формуються під впливом усього, що ми бачимо, чуємо і читаємо.
- Ми тлумачимо те, що бачимо, через призму нашого власного досвіду, отже, ми можемо робити дуже різні висновки на базі одного й того самого повідомлення у засобах інформації.
- Ми отримаємо не менше (а іноді навіть і більше) інформації із зображень, так само як зі слів.
- Медійна грамотність допомагає протидіяти стереотипам, звертаючи нашу увагу на схеми, особливо ті, які повторюються, і допомагаючи піддавати їх сумніву. Наприклад, якщо всі герої, яких ми бачимо, є чоловіками, ми можемо вважати, що чоловіки більш схильні бути героями, — навіть якщо нам ніхто ніколи **не говорив**, що жінки не можуть бути героями (на відсутність інформації треба також звертати увагу).

Цілі для учнів

- ✓ Подумати про те, що означає бути сміливим, у тому числі в Інтернеті.
- ✓ Виявити джерело (джерела) наших уявлень про те, що означає бути сміливим.
- ✓ Виробити звичку запитувати: «Про що вони не кажуть?»

Обговорення

Що вам спадає на думку, коли ви думаєте про сміливість? Чи думаєте ви про супергероїв із фільмів або про пожежників? Це дуже добрі приклади, але важливо пам'ятати, що ми також можемо бути сміливими.

Практичне завдання

До початку виконання завдання розмістіть у трьох кутах або зонах класу наліпки.

Необхідні матеріали

- Аркуш паперу і ручка/олівець для кожного учня.
- Фліпчарт, дошка або щось інше, де можна буде записати перелік, щоб усі бачили.

1. Сьогодні ми поговоримо про сміливість

Напишіть на аркуші паперу ім'я (або професію, якщо ви не знаєте ім'я) когось (реального або уявного; того, хто живе зараз, або історичного персонажа), хто зробив щось, що ви вважаєте сміливим. Поки що нікому не показуйте, що ви написали.

2. Вам було легко або складно згадати таку людину?

Встаньте, якщо вам було легко. Якщо вам було складно, як ви гадаєте, чому? Як часто ми розмовляємо про сміливість — часто чи не дуже? Де ви зазвичай бачите або чуєте інформацію про людей, які здійснюють сміливі вчинки?

3. Велике відкриття

Тепер ви можете показати, кого ви вибрали, підійшовши до наліпки, яка відповідає типу особи, яку ви вибрали.

Продовження на наступній сторінці →

- 3 великі наліпки з текстом великими літерами, які учні можуть побачити з відстані 2–3 метрів (одна для кожної категорії):
«Вигаданий персонаж» (не реальна людина); «Хтось, кого я особисто знаю»; «Хтось, про кого мені відомо» (з історії або з новин)

Отже, давайте обговоримо це. Зверніть увагу на те, скільки з вас назвали персонажів або навіть реальних людей, про яких вам відомо лише із засобів інформації (наприклад, з книжки або фільму). Що це нам говорить про те, звідки у нас з'являється уявлення про те, що означає бути сміливим?

Засоби інформації мають заробляти гроші, а це означає, що їм потрібно, щоб **багато** хто з нас звертав на них увагу. Вони показують нам найбільш драматичні прояви сміливості. Тож ми бачимо багато супергероїв, рятувальників і солдатів. Це, звичайно, чудові приклади, але вони точно не показують нам повну картину, чи не так? Завжди варто запитати себе: **про що вони не розповідають?**

Отже, які ще приклади сміливої поведінки можна навести? З яких інших джерел ви дізналися про те, що означає бути сміливим?

4. Копаємо глибше

Розбийтеся на групи і обговоріть причини свого вибору. Що робить людину, яку ви вибрали, сміливою? Чи є якісь відмінності у тому, які сміливі вчинки здійснюють реальні люди та персонажі? Якщо так, які саме?

Через кілька хвилин обговорення у групах знову об'єднайте увесь клас і на дошці або на фліпчарті запишіть наступне...

Давайте подумаємо ось над чим:

- Чи хтось назвав людину, яка врятувала когось від фізичної небезпеки? (Піднімайте руки, якщо ваша відповідь на запитання «Так»).
- Чи хтось назвав людину, яка заступилася за когось, хто був жертвою цькування? Більшість людей погодяться з тим, що врятувати когось від фізичного болю, особливо якщо ви самі при цьому можете постраждати, — це сміливий вчинок.
- А що як врятувати когось від емоційних страждань або проявити доброту та підтримати людину, яку **вже** образили? Це також є сміливим вчинком?
- Припустімо, ви побачили щось, і це викликало у вас відчуття сильного дискомфорту, тому ви розповіли про це дорослим, хоча були не впевнені, як вони на це відреагують. Чи вважаєте ви це також сміливим вчинком?

Підніміть руку, якщо ви можете мені розповісти про когось, хто проявив сміливість у подібних ситуаціях, або якщо ви можете навести приклад інших видів сміливої поведінки. Мені б дуже хотілося про це почути.

Додатково. Знову розділіть класну кімнату, але цього разу на такі три зони:

- а) Особа, про яку я написав (написала), є жінкою.
- б) Особа, про яку я написав (написала), є чоловіком.
- в) Особа, про яку я написав (написала), не вважається чоловіком або жінкою.

Коли ви думаєте про слово «сміливість», ви уявляєте чоловіка або хлопчика?

Жінку або дівчинку? Як виглядає сміливість жінок/дівчаток? Чи вона якось відрізняється від сміливості чоловіків/хлопчиків? Чому ви так думаєте?

5. Обговоріть, що можна назвати сміливим вчинком

Уважно подивіться на складений вами перелік того, що можна назвати сміливим вчинком або поведінкою. Обговоріть:

- Чи можете ви уявити, як ви здійснюєте якийсь вчинок з цього переліку?
- Чи можете ви уявити ситуацію, у якій проявити доброту є сміливим вчинком?
- А як щодо сміливості **в Інтернеті** (або під час телефонної розмови) — чи можете ви назвати ситуації, у яких ви могли б проявити сміливість онлайн?

Висновки

Сміливість полягає у готовності ризикнути, щоб допомогти людям (це стосується різної допомоги – і великої, і маленької). Засоби інформації можуть впливати на те, що ми думаємо стосовно того, що означає бути сміливим, але засоби інформації не завжди показують усі можливості. Тож варто запитати себе: «Про кого або про що вони не розповідають?» Коли ми в Інтернеті, ми також маємо думати про те, чи варто ризикнути, аби врятувати когось від образ. Ми всі можемо вирішити бути сміливими, і є **безліч** способів зробити це.

Від байдужості до допомоги

Учні вчаться визначати чотири ролі учасників конфлікту, пов'язаного з цькуванням (особа, яка здійснює цькування, жертва цькування, спостерігач і той, хто допомагає), і що робити, якщо вони стали свідками цькування.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** розпізнавати ситуації переслідування або цькування в Інтернеті.
- ✓ **Зрозуміти**, що означає бути байдужим спостерігачем, і якою має бути поведінка небайдужої людини.
- ✓ **Дізнатися**, що робити, якщо ви стали свідком цькування.
- ✓ **Навчитися** реагувати на переслідування.

Обговорення

Чому важливо бути доброзичливим?

Часом варто нагадувати собі, що за іменами користувачів і аватарами ховаються живі люди зі справжніми почуттями, і до них треба ставитися так, як ми б хотіли, щоб ставилися до нас. Від цього виграють усі: і ми, і вони, і всі інші. У ситуаціях із цькуванням існує чотири моделі поведінки людей.

- Є **агресор** або людина (люди), яка здійснює цькування.
- Є той, на кого **спрямоване** цькування, — **жертва**.
- Є свідки того, що відбувається, яких зазвичай називають **спостерігачами**.
- Є свідки того, що відбувається, які намагаються допомогти жертві або змінити ситуацію. **І ви знаєте, як їх називають: тими, хто допомагає, чи не так?**

Якщо ви стали жертвою цькування або іншої поганої поведінки в Інтернеті, ось що ви можете зробити:

Якщо я – жертва цькування, я можу...

- Не реагувати на це.
- Заблокувати цю людину.
- Постояти за себе (але не мститися, оскільки помста лише підтримуватиме негатив).
- Поскаржитися — розповісти батькам, учителю, брату чи сестрі або іншій людині, якій я довіряю, і скористатися інструментами в додатку або сервісі, щоб поскаржитися на публікацію, коментар або фото.

Якщо ви стали свідком переслідування або цькування, ви можете втрутитися і поскаржитися на жорстоку поведінку (як в Інтернеті, так і в реальному житті). Іноді свідки не намагаються зупинити цькування або допомогти жертві. Ви можете вирішити підтримати жертву і виступити на боці доброти і позитиву (приватно або публічно).

Якщо я – свідок цькування, я можу допомогти тим, що...

- Знайду можливість проявити доброту або підтримати людину, яка стала жертвою цькування (приватно, телефоном, за допомогою SMS або приватного повідомлення).
- Публічно підтримаю людину, яка стала жертвою цькування, і скажу щось добре про неї у відповідь на злий коментар або публікацію.
- Знайду інший засіб публічної підтримки: попрошу друзів написати доброзичливі коментарі про таку людину (але нічого поганого про агресора, тому що ви покажете взірець поведінки, а не здійснюєте помсту).
- Висмію злу поведінку в коментарі або відповім щось на кшталт «Це не круто» (пам'ятайте, що висміяти можна поведінку, а не людину, якщо у вас це не викликає дискомфорту й ви вважаєте, що це безпечно робити).
- Вирішу не роздмухувати скандал: не буду поширювати цю публікацію, не додаватиму коментарі та не розповідатиму іншим людям про цю злу публікацію або коментар.
- Поскаржуся на переслідування. Розкажу комусь, хто може допомогти, наприклад, батькам, вчителю або психологу у школі.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Від байдужості до допомоги» (по одному для кожного учня)

Відповіді для кожного сценарію на аркуші з вправами

Сценарій 1: С, Д, С (тому що це не покращує ситуацію), Д, Д

Сценарій 2: Д, С, Д, Д Сценарій

3: Д, Д, С, С, Д

Сценарій 4: Тримайте відповіді!

Можливі модифікації для 2-3 класів. Сценарії на аркуші з вправами можуть бути досить довгими, і вашим учням може бути важко їх читати самотійно в групах. Подивіться, чи знайде клас правильні відповіді (наведені нижче), перш ніж ви їх прочитаєте. (І ще одна річ: пам'ятайте, що якщо учні 2–3 класів не натрапляли на описані тут ситуації, у них можуть бути старші брати й сестри, які, можливо, захочуть про це поговорити).

1. Той, хто спостерігає, або той, хто допомагає?

Після обговорення описаних вище ролей роздайте аркуші з вправами й дайте учням 15 хвилин на те, щоб прочитати три сценарії та класифікувати кожну відповідь (якщо є час, попросіть їх разом, усім класом, створити четвертий сценарій).

2. Ті, хто допомагають у школі та в онлайні

Обговоріть наведені вище відповіді. До або наприкінці обговорення запитайте їх, чому добре мати тих, хто допомагає, у школі та в Інтернеті.

3. Обговоріть

Якщо є час, запитайте в учнів, чи були якісь відповіді, які було важко класифікувати, і чому. Обговоріть це.

Висновки

Залежно від обставин можна стати на захист жертви переслідувань різними способами: наприклад, поскаржитися на образливі висловлювання чи навіть просто проігнорувати їх, щоб вони не поширювалися. Навіть трішечки доброти може дуже допомогти змінити ситуацію на краще.

Від байдужості до допомоги

Тепер ви знаєте, що спостерігач може використати свої суперздібності добра і допомогти тим, хто став жертвою цькування. Далі наведено три приклади цькування або переслідування в Інтернеті. Кожен приклад містить перелік способів реагування. Безперечно, варіантів дій може бути кілька (іноді, щоб **реально** допомогти, потрібно виконати кілька дій), але кожен наведений нижче варіант може обрати або спостерігач, або той, хто допомагає. Прочитайте кожен варіант і виберіть, хто саме може це зробити, а потім напишіть у полі поряд із варіантом дій «С», якщо це спостерігач, або «Д», якщо це той, хто допомагає.

Якщо є час, обговоріть з усім класом варіанти, для яких було складніше прийняти рішення, і чому. Інший варіант: учні можуть створити четвертий сценарій (можливо, це буде щось, що трапилося у вашій школі). Усім класом ви можете створити відповіді, які передбачають допомогу або лише спостереження.

Сценарій 1

Ваша подруга загубила телефон на шкільному футбольному полі. Хтось його знайшов і надіслав дуже негарне повідомлення про іншого учня деяким гравцям шкільної футбольної команди, щоб виглядало так, нібито це погане повідомлення надіслала саме ваша подруга! Тож ви тепер розумієте, що значить «видавати себе за когось іншого», чи не так? Той, хто знайшов телефон вашої подруги й відправив повідомлення від її імені, видав себе за неї, а учень, про якого було це повідомлення, сказав вашій подрузі, що вона жахлива, хоча насправді це не вона надіслала те повідомлення. Ви...

- Співчуваєте своїй подрузі, але нічого не робите, тому що ніхто не знає, хто зіграв з нею той злий жарт.
- Знаходите учня, про якого написали те неприємне повідомлення, і розповідаєте йому, що ваша подруга його не надсилала, а також запитуєте, як він почувається і чи можете ви йому допомогти.
- Роздмухуєте скандал, поширюючи це повідомлення серед інших друзів.

Примітка для вчителя. *Учні можуть сказати, що це складне завдання, що вказує на те, що вони розумні, бо воно дійсно складне. Тут важко просто спостерігати або реально допомогти, тому що ці варіанти як такі можуть навіть погіршити ситуацію. Можливо, це варто обговорити.*

- Ви та ваша подруга просите всіх гравців футбольної команди написати щось хороше про учня, про якого було повідомлення.
- Ви та ваша подруга анонімно повідомляєте про цей інцидент директорці школи, щоб вона знала, що всім слід обговорити правила, як надійно захищати свої телефони й чому важливо їх блокувати — може, навіть провести додатковий урок на цю тему!

Сценарій 2

Ваша вчителька створила блог класу на тему «Мистецтво мови», надавши учням можливість писати, редагувати та публікувати коментарі. Наступного дня вона захворіла, а вчитель на заміні не помітив, що в блозі класу виникла проблема — хтось публікує злісні коментарі про одного з учнів класу. Ви...

- Відповідаєте на ці коментарі щось на кшталт «Це не круто» і «Я дружу з _____, і це неправда».
- Ігноруйте це, доки не повернеться ваша вчителька.
- Просите інших учнів висміяти злі коментарі або опублікувати гарні коментарі про учня, з якого знущаються.
- Розповідаєте вчителю на заміні, що у блозі класу відбуваються погані речі, і що, можливо, треба повідомити про це вчительку.

Сценарій 3

Ваші друзі часто грають в одну онлайн-гру. Зазвичай у чаті гри спілкуються про те, що відбувається в грі. Іноді коментарі стають трохи недобррозичливими, але в цілому це схоже на дружню конкуренцію, а не на щось дійсно погане. Але якось один із гравців почав говорити реально жахливі речі про одного з ваших друзів, який також грає в цю гру, і просто не зупинявся. Це продовжилось наступного дня.

- Зателефонуєте другові і скажете, що вам це так само не подобається, як і йому, і запитаете в нього, що, на його думку, вам двом треба зробити.
- Зателефонуєте всім знайомим, які грають із вами (обов'язково сповістивши вашого друга про те, що ви це робите), і спробуєте домовитися з усіма про те, що настав час висміяти поганців.
- Вирішуете трохи зачекати, може, той малий вгамониться, а потім можна буде щось і зробити.
- На деякий час припиняєте грати в гру.
- Знаходите правила поведінки в спільноті гри, і якщо ці правила забороняють цькування, поскаржитесь на злісну поведінку через інструмент подання скарг у грі.

Сценарій 4

Усім класом створіть реалістичний сценарій на основі ситуації, про яку хтось із вас чув, а потім придумайте варіанти, як реагуватимуть спостерігач і той, хто буде діяти!

Помічники мають вибір!

Часто учні хочуть допомогти людині, яка стала об'єктом цькування, але не знають, як це зробити. Ця вправа покаже їм, що вони мають вибір. Вони зможуть побачити приклади й спробувати створити власні позитивні відповіді.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що бути тим, хто допомагає, — це вибір.
- ✓ **Дізнатися** про різні способи допомоги в конкретних ситуаціях.
- ✓ **Навчитися** вибирати, як реагувати, використовуючи різні можливості, які вони вважають безпечними та відповідними.
- ✓ **Створити** власну відповідь (реакцію) на ситуацію.

Обговорення

Коли ви бачите, що хтось ображає іншу людину в Інтернеті, через що такій людині соромно або вона почувається ізольованою, коли її висміюють, не поважають, ображають тощо, у вас завжди є вибір. По-перше, ви можете вирішити бути тим, хто допомагає, а не просто спостерігає, і допомогти жертві. По-друге, якщо ви вирішили допомогти, ви маєте різні варіанти дій.

Найголовніше знати, що людині, яку ображають, дійсно може допомогти можливість бути почутою, якщо їй погано, або якщо вона знатиме, що хтось про неї думає.

Водночас не всі відчувають у собі сили заступитися за когось **публічно**, чи то в Інтернеті, чи у шкільній їдальні. Якщо вам це до снаги, вперед! Ви можете...

- Висміяти негідну поведінку (але не людину) саме тоді, коли вона має місце, сказавши, що це не круто.
- Сказати пізніше щось добре про людину, яку ображають, у пості або у коментарях.
- Попросити друзів також сказати щось приємне людині, яку ображають, в онлайні.
- В реальному житті ви можете запросити таку людину разом погуляти або сісти поряд із нею за обідом.

Якщо вам некомфортно допомагати публічно, це не проблема. Ви також можете підтримати людину, яку ображають, **так, щоб ніхто про це не знав**. Ви можете...

- Запитати, як ця людина почувається, в SMS або приватному повідомленні.
- Сказати щось доброзичливе або приємне в анонімній публікації, коментарі або приватному повідомленні (якщо ви використовуєте додатки або сервіси, що дозволяють вам залишатися анонімним).
- Тихенько поговорити з такою людиною в коридорі і сказати їй, що ви її підтримуєте і за потреби готові поговорити після школи або телефоном.
- Сказати такій людині, що, на вашу думку, така образлива поведінка є неправильною, і запитати її, чи хоче вона поговорити про те, що сталося.

Неважливо, як саме ви хочете допомогти. Ви завжди можете **поскаржитися** на те, що ви бачили, публічно або приватно. Наприклад, ви можете поскаржитися на цькування через веб-сайт або додаток, або розповісти про те, що відбувається, дорослому, якому ви довіряєте та який зможе вплинути на цю ситуацію й допомогти людині, яку ображають.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Дошка або фліпчарт з великим білим аркушем, на який учні можуть ліпити свої стікери з нотатками.
- Роздатковий матеріал: «Помічники мають вибір!» (один для кожного учня або хоча б один на групу)
- Стікери для нотаток для кожної групи учнів

Можливі модифікації для 2-3 класів. *Сценарії на аркуші з вправами можуть бути досить довгими, і вашим учням може бути важко їх читати самостійно в групах. Тож ви можете прочитати сценарії усього класу, а потім дати можливість учням створити свої варіанти реакції на ситуацію в групах.*

Виконуючи це завдання, ми спробуємо зрозуміти, що значить бути тим, хто допомагає, тож припустимо, що весь клас вирішив допомогти людині, яку ображають.

1. Розділіть клас на групи по п'ять учнів у кожній

Кожна група має обрати одного учня, який буде читати, і одного учня, який буде писати.

2. Учні у групах читають і обговорюють складні ситуації

На наступній сторінці аркуша представлені три ситуації.

Поки йде обговорення у групах, вчитель ділить дошку або фліпчарт на дві великі частини: «Публічна підтримка» і «Прихована підтримка».

3. Групи вибирають або створюють два власних види реакції кожного типу

Учні можуть працювати зі зразками реакцій, представленими в розділі «Обговорення», або створити власні.

4. Учні пишуть вибрані ними варіанти на дошці і читають їх уголос для усього класу

Після цього вчитель може провести обговорення у класі, виходячи з варіантів, вибраних учнями.

Висновки

Часто коли ви бачите, як когось ображають або залякують, ви хочете допомогти, але не завжди знаєте, як це зробити. Тепер ви знаєте багато способів допомогти людині, яку ображають, а також знаєте, що у вас є можливості підтримати таку людину таким чином, щоб вам самим було комфортно. Ви маєте можливість допомагати людям так, як вам зручно!

Помічники мають вибір!

Учні розбилися на групи, і тепер кожна група має вирішити, **яким чином** вона хоче допомагати людям. Попросіть одного бажуючого у вашій групі робити записи (на стікерах для нотаток), і ще одного бажуючого попросіть читати. Учень читає вголос опис першої ситуації, після чого групи мають п'ять хвилин, щоб обговорити кожну ситуацію та вирішити, як вони підтримають людину, яку ображають, відкрито та приховано. Учень, який робить записи, записує рішення груп на двох стікерах для нотаток і розміщує один стікер у стовпці «Публічна підтримка», а інший — у стовпці «Прихована підтримка» на дошці. Приймаючи рішення, використовуйте ідеї, які ви щойно обговорювали всім класом, АБО вигадайте власний спосіб допомогти людині, яку ображають. Повторіть цей процес для ситуацій 2 і 3.

Примітка. Не існує якогось одного вірного способу підтримати людину, яку ображають, тому що всі люди (і ті, кого ображають, і ті, хто за цим спостерігає) різні, і кожна ситуація є унікальною. Ми просто випробовуємо різні варіанти допомоги.

Ситуація 1

Учень публікує відео, де він співає кавер на пісню відомого поп-співака. Інші учні починають публікувати під відео злі коментарі. Що ви зробите, щоб підтримати учня, який опублікував це відео? Розгляньте деякі ідеї, представлені на попередній сторінці, або виберіть власну реакцію вашої групи.

Ситуація 2

Учень надсилав іншому учню скріншот коментаря, опублікованого вашим другом, і додає неприємний жарт про нього. Цей скріншот публікують знову і знову, і він стає вірусним у школі. Що ви зробите, щоб підтримати учня, коментар якого був сфотографований і розповсюджений? Виберіть одну з ідей, які ми щойно обговорювали усім класом, або продумайте власний варіант реакції.

Ситуація 3

Ви дізналися, що якийсь учень з вашої школи створив фальшивий обліковий запис у соцмережі, використовуючи ім'я іншого учня, і тепер публікує в ньому фото й меми, які ображають інших учнів, учителів і школу. Що ви зробите, щоб підтримати учня, особу якого використовують таким неприйнятним чином? Розгляньте ідеї, представлені на попередній сторінці, або створіть власну реакцію.

Ви бачите щось, що вас засмучує: що робити?

Учні вчаться тому, що якщо вони бачать зображення або відео, які їх засмучують, вони мають довіряти своїм відчуттям, відмовитися від їх подальшого перегляду і поговорити про те, що вони побачили, з дорослим, якому вони довіряють.

Спеціальна примітка для вчителів. *Оскільки діти в молодших класах початкової школи проводять в Інтернеті менше часу, ніж старші діти, це завдання має допомогти молодшим дітям навчитися правильно реагувати на зображення або повідомлення, які їх засмучують. Якщо дитина все ж натрапить в Інтернеті на контент або повідомлення, які її засмутять, і пізніше розповість вам про це в приватній розмові, виконайте наступні дії:*

1. Подякуйте дитині за те, що вона вам про це розповіла, і запевніть її, що вона зробила правильно, звернувшись до вас.
2. Вислухайте дитину і повірте тому, що вона розповідає. Якщо вам це комфортно робити, ви можете обережно запитати про подробиці, але не тисніть на дитину. У цій ситуації ваше завдання — вислухати дитину, а не бути слідчим.
3. Якщо дитина каже, що цей контент їй показала доросла людина або що мав місце неприйнятний контакт, повідомте про те, що ви почули, адміністрації школи з усією повагою до чутливої інформації, адже головне — це турбота про дитину.
4. Подбайте про те, щоб адміністрація довела цю справу до кінця.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** розпізнавати контент, який їх засмучує.
- ✓ **Зрозуміти**, що треба робити, коли вони натрапляють на такий контент.
- ✓ **Скласти план**, щоб обговорити те, що їх засмучує, з дорослим, якому вони довіряють.

Обговорення

Переглядати зображення або відео на телефоні, планшеті або комп'ютері може бути дуже цікаво й весело. Кивніть, якщо ви коли-небудь переглядали зображення або відео на телефоні, планшеті або комп'ютері. [Зверніть увагу на кількість кивків.]

- З ким ви це дивитесь? («З родиною». «З друзями». «З однокласниками».)
- Що саме ви любите дивитися? (Різні відповіді).
- Як ви почуваетесь, коли дивитесь це? («Я у захваті». «Я щасливий». «Я розслаблений»).

Зображення й відео не **завжди** весело дивитися. Клацніть пальцями, якщо вам колись доводилося дивитися щось нудне. Або незрозуміле. Або страшне. [Зверніть увагу на кількість клацань.]

Подумайте про ситуацію, коли ви були дуже засмучені (не тільки коли ви переглядали щось на планшеті або по телевізору, а взагалі про **будь-яку** ситуацію, коли ви були засмучені). Вам не потрібно говорити, що сталося. Я наведу вам кілька прикладів того, що можуть фізично відчувати люди, коли вони засмучені. Підніміть руку, коли почуете про те, що відчувало **ваше** тіло, коли ви

Продовження на наступній сторінці →

були засмучені. [*Робіть паузу після назви кожного фізичного відчуття...*] Обличчя палає. Серце калатає. Долоні спітніли. Щось крутить у шлунку. Прискорене дихання. Ці відчуття виникають у вашому тілі, вірно?

А тепер клацніть пальцями, якщо ви коли-небудь бачили зображення або відео, яке вас засмутило. [*Зверніть увагу на кількість клацань.*] Ця вправа допоможе вам зрозуміти, що робити, якщо ви бачите зображення або відео, які вас засмучують.

Якщо хтось показує вам зображення або відео, яке вас засмучує, ви можете відмовитися дивитися. Це називається розвитком навичок відмови, і це є дуже важливим.

Отже, які слова ви можете використовувати, щоб відмовитися від перегляду неприємного зображення або відео? («Будь ласка, припини». «Мені це не подобається». «Я не хочу на це дивитися»). [*Запишіть ідеї учнів на дошці.*]

- Поверніться до свого сусіда й попрактикуйтеся вимовляти одну із цих фраз. Говоріть впевнено і з повагою.

Дайте учням можливість попрактикуватися казати дві або три різні фрази.

- Через що нам може бути складніше відмовитися? («Якщо інша людина не хоче нічого слухати». «Якщо вона продовжує показувати вам схожі речі». «Якщо ви боїтеся або соромитися відмовитися». «Якщо інша людина старша за вас»).

Це дуже важливий спосіб проявити сміливість (відсилання до уроку 1).

Іноді, самотійно користуючись телефоном, планшетом або комп'ютером, ви можете випадково побачити щось, що вас засмучує.

Кивніть, якщо з вами таке траплялося. [*Зверніть увагу на кількість кивків.*]

- Що ви повинні робити, якщо випадково побачите щось подібне? («Закрити». «Вимкнути»).
- Що робити, якщо хтось показав це вам? («Я не хочу на це дивитися». «Мені від цього стає зле»).

Якщо ви не можете або не хочете відмовлятися, ви можете розповісти про те, що трапилося, дорослому, якому ви довіряєте. Дорослі допоможуть подбати про вас і вашу безпеку. Кому з дорослих ви довіряєте? (Різні відповіді). Коли ви розповідаєте про те, що трапилося, дорослому, не забувайте бути наполегливим. Розкажіть їм про те, що трапилося; говоріть упевнено і з повагою.

А тепер ми потренуємося розповідати про щось дорослим.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Спокійна музика
- Сценарії (наступна сторінка)

Думаємо під музику

1. Поясніть класу правила:

- А. «Я прочитаю сценарій».
- Б. «Я увімкну музику на 30 секунд».
- В. «Поки грає музика, ходіть навколо й думайте, що б ви сказали, розповідаючи про цей сценарій дорослому».
- Г. «Коли музика зупиниться, знайдіть собі пару й попрактикуйтеся розповідати про це один одному».

2. Виберіть сценарій та увімкніть музику.

3. Зупиніть музику.

4. Послухайте, як учні практикуються. Виберіть одну пару учнів, щоб продемонструвати те, що вони сказали, класу.

5. Викличте ще кілька учнів, щоб вони розповіли класу, що б вони зробили в такій ситуації.

6. Повторіть дії 2–5 з використанням інших сценаріїв, наскільки це дозволить час.

Сценарії

Сценарій 1. Якась людина показує вам кліпи з комедійного шоу, яке вона вважає смішним, але вам від цього стає некомфортно.

Сценарій 2. Ваш брат показує вам відеозаписи автомобільних аварій. Йому смішно, коли ви кажете «Годі!».

Сценарій 3. Один із членів вашої родини постійно грає в ігри, у яких багато стрілянини. Спочатку вам це подобалося, але тепер це починає вас турбувати.

Сценарій 4. Ви граєте у гру з кількома іншими людьми й бачите, що один з них дуже грубо поводить з іншим гравцем.

Сценарій 5. Ваш двоюрідний брат «зависає» у вас вдома, і ви разом дивитесь відео. Він починає дивитися відео, у якому є голі люди.

Висновки

Ви можете бачити у своєму реальному житті та в Інтернеті речі, від яких вам стає некомфортно. Якщо вам неприємно бачити щось, що ви бачите, постарайтеся відмовитися від перегляду цього за допомогою слів. Крім того, завжди розповідайте про побачене дорослим, щоб вони могли допомогти всім залишатися в безпеці.

Коли ви стикнулися з тим, що вас засмучує, в Інтернеті: що робити?

Учні вчаться виявляти неприйнятний контент в Інтернеті й дізнаються, як можна відмовитися від його перегляду. Учні також вчаться скаржитися на будь-який контент, у якому хтось заподіяв або збирається заподіяти шкоду собі або іншим.

Спеціальна примітка для вчителів. Якщо під час або після цього заняття учень розповідає вам про випадок цькування, переслідування, жорстокого поводження, погроз насильством або навіть суїцидальних думок, це зазвичай є проявом довіри, і дуже важливо виправдати цю довіру. Дослідження показують, що часто учні діляться з дорослими чутливою інформацією лише один раз. Якщо ця перша спроба поділитися не допомогла їм відчутти підтримку, учні не будуть намагатися зробити це знову.

Якщо дитина все ж таки розповіла вам про щось серйозне, виконаєте такі дії:

1. Подякуйте учневі за сміливість і скажіть йому, що ви якомога швидше поговорите з ним наодинці.
2. Після особистої зустрічі ще раз подякуйте йому й запевніть, що ви допоможете забезпечити його безпеку, або, якщо він розповідає про когось іншого, подбаєте про те, щоб ця людина отримала необхідну допомогу.
3. Вислухайте дитину і повірте тому, що вона розповідає. Якщо вам це комфортно робити, ви можете обережно запитати про подробиці, але не тисніть на дитину. У цій ситуації ваше завдання — вислухати дитину, а не бути слідчим. Якщо справа серйозна, повідомте про почуте адміністрацію школи й простежте за тим, щоб вони вжили відповідних заходів.

Цілі для учнів

- ✓ **Навчитися** виявляти контент, який їх засмучує.
- ✓ **Зрозуміти**, що вони можуть відмовитися дивитися такий контент.
- ✓ **Дізнатися** про деякі стратегії такої відмови.
- ✓ **Потренуватися** реалізовувати ці стратегії, у тому числі розповідати про щось дорослим.

Обговорення

Це завдання допоможе вам із ситуаціями, коли люди роблять, говорять або показують вам в Інтернеті речі, які вас засмучують або лякають.

Підніміть руку, якщо ви коли-небудь бачили в Інтернеті контент, коментарі або поведінку, яка вас засмучувала (це міг бути текст, фото або відео). [Зверніть увагу на кількість піднятих рук.]

Напишіть це речення на дошці й попросіть учнів переписати його та завершити: «Мене в Інтернеті засмутило наступне: _____». На аркуші паперу напишіть кілька прикладів, які завершують речення, написане на дошці.

Поки учні пишуть, пройдіться по класу і подивіться на їхні відповіді. Запитайте кількох учнів, не чи хочуть вони поділитися своїми відповідями з класом.

Ви маєте право почуватися в Інтернеті так само безпечно й комфортно, як і тут, у школі. Ви самі вирішуєте, що вам дивитися й з ким спілкуватися в Інтернеті. Ви можете відмовитися від перегляду того, що вас засмучує. Це заняття має допомогти вам навчитися відмовляти; це має вміти кожен.

Отже, як ви можете відмовитися від того, що вас засмучує?

Подивіться, чи зможуть вони навести якісь з цих прикладів: «Вимкнути пристрій». «Видалити повідомлення, які вам надсилають». «Заблокувати або видалити відправників». «Сказати їм, що вам це не подобається, що б це не було».

Переконайтеся, що вони почули всі ці варіанти. Заохочуйте учнів ділитися конкретними прикладами того, як вони можуть відмовитися від контенту на різних платформах. Це також дасть вам можливість більше дізнатися про досвід ваших учнів в Інтернеті для майбутніх обговорень. Щоб досягти максимальної довіри й ефективного спілкування, намагайтеся нікого не засуджувати.

Іноді люди продовжують робити речі, які вас засмучують, або ви все ще почуваетесь засмученим через щось, чого вже нема. Іноді ви можете не знати, як поводитися в тій чи іншій ситуації, і це нормально. Багато **дорослих** теж не знають, як упоратися з деякими ситуаціями. Що ви могли б зробити у цій ситуації? *Подивіться, чи назвуть вони це самі: «Звернутися по допомогу до дорослого, якому я довіряю».*

Пам'ятайте, що якщо ви відмовилися від чогось, це не означає, що ви не можете також поскаржитися на такий поганий контент або поведінку. Ви точно можете зробити і те, й інше.

Якщо вам потрібна допомога, і ви розповідаєте про те, що трапилося, дорослому, але він не може вам допомогти, що вам робити? («Знайти іншого дорослого, щоб розповісти про те, що трапилося»). Я знаю, що ділитися тим, що трапилося, не завжди легко. Спеціалісти кажуть, що учні часто діляться тим, що трапилося, лише один раз. Тому я хочу сказати вам: продовжуйте розповідати про те, що трапилося, поки не знайдете дорослого, який дійсно вам допоможе.

Кому з дорослих тут, у школі, ви довіряєте і знаєте, що вони вам допоможуть? (Різні відповіді). Тут багато дорослих, з якими ви можете поговорити, якщо вам потрібна допомога.

Зараз ми потренуємося відмовляти й скаржитися, коли вас щось засмучує або лякає.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Сценарій (наступна сторінка)
- Один аркуш паперу зі словом «Відмова».
- Один аркуш паперу зі словом «Повідомлення».

1. Помістіть ці два знаки у протилежних кінцях кімнати.
2. **Виберіть сценарій** зі списку й прочитайте його класу або вигадайте свій власний відповідний сценарій.
3. **Попросіть учнів подумати**, чи відмовилися б вони від сценарію самі, чи розповіли б про те, що трапилося, дорослому та чи попросили б про допомогу.
4. **Попросіть учнів перейти** в ту частину кімнати, яка відповідає тому, що вони зробили б.
5. **Нехай кожна група обговорить**, що б вони сказали або зробили, коли відмовлялися б або розповідали б дорослому, і чому.
6. **Викличте по одному учню** з кожної групи, щоб продемонструвати, як розповідати та відмовляти.
7. **Повторіть** це з іншим сценарієм, якщо дозволяє час.

Сценарії

Сценарій 1. Ваш друг постійно використовує погані слова в чатах. **Сценарій**

2. Ви постійно бачите сексистські заяви у стрічці коментарів. **Сценарій 3.**

Хтось глузує з фото, на якому є ви.

Сценарій 4. Хтось каже про вас щось расистське.

Сценарій 5. Хтось просить вас надіслати йому світлину, де ви оголені.

Сценарій 6. Ви бачите публікацію про те, що хтось збирається принести до школи зброю.

Висновки

Ви можете побачити в Інтернеті речі, які лякають (наприклад, хтось говорить, що збирається зробити щось, що може заподіяти шкоди йому самому або комусь іншому). У таких ситуаціях негайно треба розповісти про це дорослим, щоб вони могли допомогти всім залишатися в безпеці

Що робити з недобррозичливим Контентом

Учні практикуються правильно реагувати на щось образливе, що вони можуть побачити або почути у відео, онлайн-грі або в телепередачі.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, що відчувати страх або смуток, коли ви бачите щось, що вас засмучує, на екрані (або в житті) — це нормально.
- ✓ **Знати**, що вони можуть відмовитися дивитися на те, що їх засмучує, по телевізору, грі або у відео.
- ✓ **Зрозуміти**, як відмовитися від перегляду контенту, який викликає занепокоєння.
- ✓ **Визначити**, з ким вони можуть поговорити, якщо побачать щось, що їх засмучує.

Обговорення

Які ваші улюблені телепередачі або онлайн-відео? [Попросіть бажаних поділитися своїми відповідями.] Чому вам подобаються ці передачі? («Вони смішні». «Вони динамічні, пригодницькі тощо»). Які емоції у вас виникають, коли ви їх дивитесь? («Радість». «Захоплення»).

Зазвичай нам **подобасться** дивитися телевізор або онлайн-відео, тому що вони розважають нас, чи не так? Хто знає, що означає слово «розважальний»? [Попросіть бажаних відповісти.]

Коли щось розважальне, воно викликає у вас гарний настрій, і ви насолоджуєтесь переглядом. Розважальний контент може розвеселити вас або допомогти розслабитися. Також він може бути цікавим, тому що ви дізнаєтесь щось нове, або захоплюючим, і вам дуже хочеться знати, що буде далі.

Але іноді контент може **не** бути розважальним, тому що в ньому страждають люди чи тварини, або хтось дуже злий і страшний, або щось змушує вас нервувати чи сумувати. Чи може хтось розповісти мені про відео або передачу, які не були розважальними, і чому? [Попросіть бажаних відповісти.]

Сьогодні ми будемо практикуватися у тому, що ви можете зробити наступного разу, коли побачите або почуєте щось, що вас засмучує, по телевізору або в Інтернеті.

- Якщо ви дивитесь телепередачу або відео на самоті й бачите або чуєте щось, що вас засмучує, ви можете вимкнути це. [Напишіть на дошці «Вимкнути».]
- Якщо ви вимкнули це відео, але все ще засмучені, знайдіть дорослого, якому ви довіряєте, і поговоріть із ним про те, що ви побачили та що ви відчули у зв'язку з цим. [Напишіть на дошці «Поговорити з дорослим, якому можна довіряти».]
- Якому дорослому ви довіряєте та могли б із ним поговорити? [Запишіть ідеї учнів у розділі «Дорослий, якому можна довіряти» на дошці.] (Можливі відповіді: мама, тато, опікун, вчитель тощо).
- Якщо ви дивитесь телепередачу або відео в Інтернеті з друзями або родичами й бачите або чуєте щось, що вас засмучує, ви можете сказати, що ви відчуваєте. [Напишіть на дошці «Не мовчати».]

- Наприклад, ви можете сказати: «Ця передача страшна. Давайте подивимося щось інше». Що ще ви могли б сказати? [*Запишіть ідеї учнів на дошці в розділі «Не мовчати».*] (Можливі відповіді: «Я не хочу це дивитися, тому що це мене засмучує»; «Давай подивимося те, що подобається нам обом»).

Якщо ви сказали про це, а хтось продовжує показувати вам щось, що вам не подобається, ви завжди можете вийти з кімнати й розповісти про цей дорослому, якому ви довіряєте.

Практичне завдання

Давайте попрактикуємося не мовчати, коли ви бачите або чуєте щось, що вас засмучує, по телевізору, у грі або відео, і говорити про це з дорослим, якому ви довіряєте. [*Допоможіть учням розбитися на пари.*]

Я буду читати сценарій, а ви по черзі зі своїм партнером будете відпрацьовувати те, що ви б зробили в такій ситуації. Давайте виконаємо перший варіант разом.

Виберіть сценарій з наведеного нижче списку й попросіть учнів у парах вирішити, як вони реагували б. Через кілька хвилин попросіть бажаних поділитися результатами обговорення. Повторіть це з іншими сценаріями, якщо дозволяє час.

Сценарії

Сценарій 1. Ви дивитесь онлайн-відео з членом родини. Людина на відео використовує лайку і говорить неприємні речі, які вас засмучують. Ви вирішуєте сказати про це. Що саме ви скажете? [Розкажіть про це своєму партнеру.]

Сценарій 2. Ви дивитесь нове телешоу на самоті. Десь у середині першого епізоду відбувається щось дуже страшне. Жаж! Ви не можете викинути це з голови, і тепер ви переконані, що це може трапитися з вами. Ви вирішуєте вимкнути це шоу і розповісти про це дорослому, якому ви довіряєте. [Поверніться і розкажіть своєму партнерові, кому б ви розповіли і що б ви сказали.]

Сценарій 3. Ви дивитесь онлайн-відео зі своїми друзями. Один з друзів показує відео з голими людьми. Вас це засмучує. Ви не знаєте, що відчують ваші друзі, але ви більше не хочете дивитися це відео. Ви вирішуєте сказати про це. [Поверніться і розкажіть своєму партнеру, що саме ви скажете.]

Сценарій 4. Ви граєте в багатокористувацьку онлайн-гру і бачите, що один із гравців навмисно псує гру іншим гравцям. Хтось просить його не робити цього, але він просто сміється. [Поверніться і розкажіть своєму партнеру, що ви скажете з цього приводу.]

Сценарій 5. Ваші двоюрідні брати грають у відеоігри, в яких багато стрілянини. Багато людей зазнають травм. Ви просите їх пограти в якусь іншу гру, але вони вас ігнорують. [Поверніться й розкажіть своєму партнеру, що ви зробите в цій ситуації.]

Сценарій 6. Ви в гостях у друга й чуєте по телевізору новину, від якої вам стає дуже сумно. Коли ви повертаєтесь додому, ви вирішуєте поговорити про це з дорослим, якому ви довіряєте. [Поверніться й розкажіть своєму партнеру, кому б ви розповіли про це та що б ви сказали.]

Висновки

Якщо гра, відео або телепередача вас засмучують, можна їх не дивитися.

- Якщо ви самі, вимкніть те, що вас засмучує.
- Якщо ви все ще засмучені, поговоріть з дорослим, якому ви довіряєте.
- Якщо хтось вам це показує, не мовчіть і скажіть, що ви відчуваєте.
- Якщо ви про це сказали, а вам продовжують це показувати, просто підіть та/ або розкажіть про цей тому, кому довіряєте.

Що робити, якщо ви натрапили на погану поведінку в Інтернеті

Учні дізнаються про те, що поведінка, добра або зла, це просто поведінка, як у мережі, так і в реальному житті. Вони навчаються реагувати на грубість так, щоб уникати скандалів і ескалації конфлікту.

Цілі для учнів

- ✓ **Зрозуміти**, як зловмисна поведінка в Інтернеті може спричинити конфлікти у школі.
- ✓ **Визначити** способи запобігання ескалації конфліктів в Інтернеті.

Обговорення

Які існують причини того, що люди поведуться погано по відношенню один до одного в Інтернеті? («Плітки». «Неповага». «Нерозуміння». «Підлість»).

Люди можуть вступати в конфлікти в Інтернеті з різних причин. Ми можемо уникнути багатьох неприємностей, просто намагаючись проявляти доброту до інших або просто не беручи участь у конфліктах. Іноді конфлікти виникають через те, що трапилося у школі. Але буває й так, що люди просто говорять або роблять погані речі без причини. Клацніть пальцями, якщо ви колись бачили або чули про те, що хтось зробив якусь таку підлість: [Зверніть увагу на кількість клацань.]

- Хтось публікував зневажливі коментарі до фото або відео.
- Хтось поширював плітки або неправду про когось.
- Хтось прикидався кимось іншим, щоб завдати цій людині неприємностей.
- Хтось обзивався.
- Хтось казав щось расистське або гомофобне.

Підніміть руку, якщо хтось колись так підло поведився з **вами** в Інтернеті. [Зверніть увагу на кількість піднятих рук.]

- Як би ви почувалися, якби хтось сказав або зробив вам щось підле в Інтернеті? («Розлюченим». «Сердитим». «Сумним». «Засмученим»).
- Як ви гадаєте, чи виникло б у вас коли-небудь бажання помститися? («Так». «Ні»).

Це нормально — відчувати злість, коли вам здається, що хтось вчинив підло. Бажання помститися може бути дуже сильним. Подумайте про те, які наслідки може мати спроба помститися комусь. [Дайте учням час подумати.] Поверніться й розкажіть своєму сусіду про свої ідеї. [Через хвилину викличте кілька учнів, щоб вони відповіли.] («Почнеться велика бійка». «Скандал». «До цього буде залучено багато людей». «Почнуться неприємності»).

Відповідати на грубу поведінку ще більш грубою поведінкою — це є розповсюджений спосіб виникнення або поширення конфліктів в Інтернеті. Якими ще способами ви можете відповісти на грубу поведінку, щоб не викликати конфлікт? («Не звертати уваги». «Попросити людину припинити це». «Заблокувати або видалити людину»).

Коли ви сердитесь або засмучені, буває легко сказати або зробити щось грубе

Продовження на наступній сторінці →

по відношенню до іншої людини. Важливо заспокоїтися, перш ніж щось робити. Одна зі стратегій заспокоєння — це зробити кілька повільних глибоких вдихів. *Нехай клас потренується робити кілька повільних, глибоких вдихів разом.*

Які ще стратегії ви використовували, щоб заспокоїтися, коли ви були сердиті або засмучені? («Лічити у зворотному порядку». «Сказати собі не хвилюватися». «Думати про щось радісне»).

Що б ви відчули, якби побачили, як хтось погано поводить себе з іншою людиною в Інтернеті? («Лють». «Занепокоєність через те, що це може трапитися і із мною».

«Смуток». «Розвагу»).

- Що відбувається, коли люди, які бачать грубу поведінку, нічого не кажуть, сміються або приєднуються до неї? («Вони заохочують ще більш грубу поведінку». «Вони змушують людей почуватися небажаними». «Вони самі поведуться підло»).
- Що може відбутися, коли люди протистоять підлій поведінці? («Люди зрозуміють, що це не нормально». «Люди стануть добрішими та матимуть більше поваги один до одного»).

Клацніть пальцями, якщо ви коли-небудь допомагали комусь, до кого погано ставилися? [Зверніть увагу на кількість клацань. Викличте кілька учнів, щоб вони розповіли про те, як вони допомогли іншим людям.] Що ви відчуваєте, коли допомагаєте комусь? («Це приємно»).

Що потрібно зробити, якщо ви не почуваетесь комфортно й безпечно, коли намагаєтеся протидіяти підлій поведінці, яку ви бачите? («Звернутися по допомогу до дорослого»).

А тепер ми потренуємося реагувати на підлу поведінку, яку ми бачимо в Інтернеті.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами. «Що робити, якщо ви стикнулися з поганою поведінкою в Інтернеті» (по одному на групу з 3–4 учнів)

1. Розбийте учнів на групи по 3–4 особи і видайте кожній групі аркуш із вправами.
2. Нехай кожна група заповнить розділ А аркуша з вправами.
3. Нехай групи обмінюються аркушами з вправами.
4. Нехай кожна група заповнить розділ Б нового аркуша з вправами.
5. Попросіть кожен групу розповісти усьому класу, що вони написали.

Висновки

Коли ви стикаєтеся з грубою поведінкою в Інтернеті, важливо реагувати на неї належним чином. Якщо ви спробуєте відповісти на неї такою ж грубою поведінкою, ви можете розв'язати конфлікт або погіршити ситуацію, як в Інтернеті, так і в школі. Якщо ви зупинитеся на хвилинку і заспокоїтеся, і лише потім відповісте іншим чином, ви зможете уникнути конфлікту.

Якщо хтось **продовжує** грубіянити вам, а ви не знаєте, як змусити його припинити це, вам слід звернутися по допомогу до дорослого.

Що робити, якщо ви натрапили на погану поведінку в Інтернеті

Розділ А

Запишіть одну ситуацію, з якою ви могли б стикнутися, якби хтось грубо поведився в Інтернеті.

Розділ Б

Як би ви відреагували, якби це трапилося з вами?

Чому б ви так відреагували?

Як би ви відреагували, якби побачили, що це відбувається з кимось іншим?

Чому б ви так відреагували?

Коли треба звертатися по допомогу

У цьому посібнику ми регулярно згадували одну пораду, яка насправді стосується будь-яких дій в Інтернеті. Якщо учні стикаються з чимось, що змушує їх почуватися ніяково або ще гірше, заохочуйте їх розповісти про це: бути сміливими й поговорити з кимось, кому вони довіряють, хто може допомогти, у тому числі з вами, директором або батьками. Цьому навчають усі уроки, але для зручності нижче наведено обговорення в класі, присвячене конкретно принципу «Сумніваєшся? Спитай!». Далі описано декілька ситуацій, у яких може допомогти поговорити про це.

Важливі примітки для вчителів.

1. Протягом багатьох поколінь дітей вчили «не ябедничати», і це стало соціальною нормою, але спеціалісти із запобігання цькуванню докладають багато зусиль до того, аби допомогти дітям зрозуміти різницю між «ябедничанням» і зверненням по допомогу. Допоможіть своїм учням зрозуміти, що звернутися за підтримкою, коли в Інтернеті відбуваються образливі події, — це не «ябедничати»; це означає просити допомоги для себе або однолітків, коли вам завдають шкоди.
2. Якщо ви будете відкрито говорити про це в класі й нагадувати учням про те, що ви завжди готові прийти на допомогу, вони будуть більш ініціативними та охочіше розповідатимуть про те, що з ними трапляється.
3. У ході обговорення, наведеного нижче, щоразу, коли учні розповідають про випадки, коли вони зверталися по допомогу до дорослих, стежте за тим, щоб тон розмови був таким, щоб вони пишалися тим, що вжили заходів, а також своєю сміливістю, тим більше що вони виступають перед однолітками.

Цілі для учнів

- ✓ **Визнати**, що звернутися по допомогу для себе або інших є ознакою сили.
- ✓ **Разом розглянути** ситуації, в яких обговорення може реально допомогти.

Обговорення

Ось повний перелік ситуацій, з якими ви можете стикнутися в Інтернеті. Можливо, ми не зможемо розглянути всі ці ситуації. Я прошу вас піднімати руки, коли щось зі списку нагадає вам ситуацію, у якій опинилися ви, щоб ми могли обговорити разом, що робити в такій ситуації.

Практичне завдання

Ознайомтеся з наведеними нижче сценаріями, щоб завершити завдання.

Примітка для керівництва шкіл. Корисно було б створити в школі групу учнів-лідерів, які були б наставниками для молодших школярів у подібних ситуаціях в Інтернеті. Це може бути дуже ефективним способом навчання та взаємодії з молодшими учнями. Якщо у вашій школі вже є група учнів-наставників, попросіть їх розглянути описані вище сценарії з молодшими школярами й поділитися власним досвідом дій у таких ситуаціях.

Необхідні матеріали

- Роздатковий матеріал (вибраний відповідно до класу, по одному для кожного учня):
 - Сценарії для 2–3 класів
 - Сценарії для 4–6 класів

Висновки

Можливо, це не завжди так **виглядає**, але вміння попросити про допомогу, коли ви не впевнені, що робити, — це сміливий вчинок. Якщо це робиться для того, щоб допомогти вам або комусь забути про образу або запобігти заподіяння шкоди, це і розумно, і мужньо.

Сценарії для 2–3 класів

- 1. Прочитайте про себе цей список.** Поки ви це робите, подумайте, чи потрапляли ви в якусь із таких ситуацій, чи хотіли ви звернутися по допомогу до дорослого в такій ситуації та чи зробили ви це.
- 2. Підніміть руку,** якщо ви хочете нам розповісти, що ви зробили (або не зробили) і чому. Якщо хтось вже вибрав одну з таких ситуацій, подивіться, чи є якась інша ситуація, про яку ми можемо поговорити.
- 3. Давайте обговоримо такі ситуації.**

Сценарії

Сценарій 1. Вам потрібна допомога: ви не можете запам'ятати пароль. [Попросіть когось із батьків або старших родичів допомогти вам створити й запам'ятати новий пароль.]

Сценарій 2. Іншому гравцю дуже подобається ваш скін, і він пропонує заплатити за нього ігрові гроші. Що ви вирішите?

Сценарій 3. Ви побачили справжню підлу поведінку у відео й не знаєте, що із цим робити.

Сценарій 4. Інший гравець запитує вас, скільки вам років і де ви живете. Чи скажете ви йому це?

Сценарій 5. Друг показує вам дуже жорстоке відео, в якому хтось постраждав. Що ви зробите?

Сценарій 6. Ви хочете якось відреагувати на дуже злий коментар, який бачите в Інтернеті. Що ви зробите?

Сценарій 7. Хтось на дитячому майданчику починає глузувати з іншої дитини, тому що та не має телефону, і дитина дуже засмучується.

Сценарій 8. Ви дивитеся відео з героями мультфільму, і раптом посередині нього з'являється щось дуже страшне.

Сценарії для 4–6 класів

- 1. Прочитайте про себе цей список.** Поки ви це робите, подумайте, чи потрапляли ви в якусь із таких ситуацій, чи хотіли ви звернутися по допомогу до дорослого в такій ситуації та чи зробили ви це.
- 2. Підніміть руку,** якщо ви хочете нам розповісти, що ви зробили (або не зробили) і чому. Якщо хтось вже вибрав одну з таких ситуацій, подивіться, чи є якась інша ситуація, про яку ми можемо поговорити.
- 3. Давайте обговоримо такі ситуації.**

Сценарії

Сценарій 1. У вас таке відчуття, що хтось зламав ваш обліковий запис. Що ви можете зробити, щоб повернути контроль? [Зайдіть у розділ допомоги додатка або сайту та виконайте усі описані там дії, щоб показати, що ви є власником облікового запису, потім увійдіть у систему та змініть пароль і не повідомляйте його нікому, крім батьків]

Сценарій 2. Ви підозрюєте, що вас намагаються ошукати, або ви вже стали жертвою шахрайства.

Сценарій 3. Інший гравець починає розпитувати вас про речі, які не мають ніякого відношення до гри, і це трохи дратує. Чи відповісте ви йому?

Сценарій 4. Ви чуєте, як хтось проявляє расизм в ігровому чаті.

Сценарій 5. Ви стурбовані тим, що могли поділитися чимось у мережі, чим не варто було ділитися (розкажіть нам, що це було, тільки якщо вам зручно про це говорити, але навіть якщо це не так, розкажіть нам, як ви вирішили цю ситуацію).

Сценарій 6. Ви бачили, як хтось погрожував почати бійку або заподіяти комусь шкоду.

Сценарій 7. Хтось публікує в Інтернеті дуже погані речі про себе, і це змушує вас непокоїтися про цю людину.

Повідомте про порушення онлайн

Використовуючи шкільне обладнання для демонстрації, клас переглядає, як повідомляти про неприйнятний контент і поведінку в додатках, а також розглядає різні типи контенту, вирішує, чи варто скаржитися на нього, і обговорює, чому варто або не варто.

Цілі для учнів

- ✓ **Дізнатися** про норми спілкування в спільнотах або правила використання додатків і сервісів.
- ✓ **Дізнатися** про наявність онлайн-інструментів, за допомогою яких можна повідомити про порушення.
- ✓ **Подумати** про те, коли використовувати такі інструменти.
- ✓ **Поговорити** про те, навіщо і коли повідомляти про порушення.

Обговорення

Коли в мережі з'являється грубий та інший неприйнятний контент, у людей є кілька варіантів дій. Виконуючи попереднє завдання, ми говорили про найважливіший з них: обговорити ситуацію з кимось, кому ви довіряєте. Це допоможе вам знайти найкращі способи допомогти. Ще один варіант — це поскаржитися на такий контент у додатку або сервісі, у якому ви цей контент виявили, що може допомогти видалити такий контент. Важливо привчити себе перевіряти умови використання або правила спілкування в додатках і використовувати їхні інструменти, щоб повідомляти про порушення.

Учні мають привчити себе робити скріншоти розмов або дій, які є шкідливими або підозрілими, до того як блокувати або повідомляти про порушення (оскільки через це історія дій може зникнути). Це гарантує, що дорослі, яким ви довіряєте, зможуть **побачити**, що сталося, і допомогти вирішити проблемну ситуацію.

Практичне завдання

Необхідні матеріали

- Аркуш із вправами: «Повідомте про порушення онлайн» (по одному для кожного учня)

1. Шукайте правила спільноти. Зберіть усі пристрої, які є у вашому класі. За наявності кількох пристроїв розділіть клас на групи. Разом знайдіть умови використання у принаймні трьох пов'язаних зі школою облікових записих і пошукайте правила стосовно переслідування або цькування.

2. З'ясуйте, як повідомити про проблему. Знайдіть у додатках або на сайтах інструменти для повідомлення про неприйнятний контент або поведінку. (Якщо в кімнаті є лише один пристрій або комп'ютер, групи учнів мають працювати з ним по черзі.)

3. Розгляньте сценарії. Усі сідають і всім класом розбирають ситуації, представлені на аркуші з вправами на наступній сторінці.

4. Ви б на це поскаржилися? Попросіть учнів підняти руки, якщо вони поскаржилися б на такий контент; потім попросіть їх підняти руки, якщо вони не поскаржилися б на нього.

5. Поясніть своє рішення. Попросіть когось із тих, хто поскаржився б, розповісти класу, чому він так зробив би; потім попросіть когось із тих, хто не поскаржився би, зробити те саме.

Примітка. Рідко буває тільки одна правильна відповідь або підхід. Переконайтеся, що всі про це знають, до початку обговорення в класі.

Висновки

Більшість додатків і сервісів мають інструменти, за допомогою яких можна повідомити про неприйнятний контент і/або заблокувати його. Використання цих інструментів може допомогти людям, їх спільнотам і самим платформам. Перш ніж блокувати або повідомляти про неприйнятний контент, завжди доцільно зробити скріншот, щоб у вас був запис про ситуацію.

Повідомте про порушення онлайн

Прочитайте кожний з наведених нижче сценаріїв і підніміть руку, якщо ви повідомили б про відповідне порушення у додатку або сервісі, де ви таке порушення виявили. Попросіть когось, хто повідомив би, і когось, хто не повідомляв би, пояснити, чому вони вибрали саме цей варіант, а потім обговоріть ці рішення з усім класом. (Усі повинні знати, що рідко буває лише один правильний вибір, тому обговорення є корисним. Ніхто не повинен почуватися погано через те, що він вирішив зробити. Навіть дорослі не завжди знають, коли і як повідомляти про це).

Ситуація 1

Інший учень розмістив групове фото в публічному обліковому записі, і вам не подобається, як ви на ньому виглядаєте. Ви б поскаржилися на це фото чи ні? Якщо ви знаєте, хто його розмістив, чи поговорите ви з цією людиною та чи попросите видалити це фото? Як ви можете відреагувати?

Ситуація 2

Хтось створив обліковий запис знайомого вам учня, використовуючи його ім'я та фото. З цього фото створили мем і намалювали на ньому вуса й інші дивні риси, перетворивши фото на жарт. Ви б поскаржилися на цей обліковий запис?

Ситуація 3

Хтось публікує багато злісних коментарів про учня з вашої школи, не називаючи його імені, але у вас є відчуття, що ви знаєте, хто це. Стали б ви скаржитися на ці коментарі, чи ні, і якщо так, як саме?

Ситуація 4

Учень створює обліковий запис із назвою вашої школи й розміщує фото учнів із коментарями, про які всі дізнаються. Деякі з цих коментарів є образливими для учнів, деякі є компліментами. Ви поскаржитесь на образливі коментарі, на весь обліковий запис або і на те, і на інше?

Ситуація 5

Одного разу ввечері ви помітили, що один з учнів залишив в Інтернеті коментар про те, що наступного дня у їдальні відбудеться бійка з іншим учнем. Чи поскаржитесь ви на цей коментар в Інтернеті, чи ні? Чи повідомите ви про це вчителю або директору наступного ранку, чи ні? Чи ви зробите і те, й інше?

Ситуація 6

Ви дивитесь мультфільм, і раптом у ньому з'являється дивний контент, який явно не підходить для дітей і змушує вас почуватися ніяково. Ви поскаржитесь на це чи ні?

Ситуація 7

Ви граєте в онлайн-гру з друзями, і хтось, кого ніхто з гравців не знає, починає з вами спілкуватися в чаті. Цей користувач не грубіянить, нічого такого, але ви його не знаєте. Ви проігноруйте його або поскаржитесь на нього?

